

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת יד

דף נ"ה

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

מתני' אלא מחמשת מינין. חטא ושעורה וכוסמין וסיפין ושכונת
שועל. רבי מאיר אומר בר. כהן ודלי ועודנא לך
שהנודר מן התבואה אינו אסור אלא מחמשת מינין אצל הנודר מן
הדגן אסור בכל מין דמדיגן (א) משמע דבר שעשין ממנו כרי

ופול המלרי יבש עושין ממנו כרי
ולכהי אסור: **גמ'** למימרא דדגן.
דכתיב בקרא כל מין דמדיגן משמע
וחייב במעשר מן התורה ואפי' משאר
מינין מדקמני הנודר מן הדגן אסור
בכל: ובפרוין הדבר. כלומר קיבלו
עליהם תקנתא של חזקיהו לעשר הכל
כדכתיב הרבו בני ישראל וגו' אי
אמרת בשמא דדגן לא משמע אלא
מחמשת מינין היינו דלמא קרא
למימרא הרבו בני ישראל דלפי' דבר
שלא נחייב במעשר מן התורה כגון
שאר מיני דמדיגני היו מעשרים כדי
לחזקיהו בתקנה אלא אי אמרת דגן
כל מיני דמדיגן משמע מאי וכפרון
הדבר הרבו כלומר מה הוסיפו על
מה שכתוב בתורה: אומר אביי. (א)

כל דמדיגן משמע ומאי וכפרון הדבר
הרבו לאמריי פירות האילן וירק
הדברו בו צי ישראל ליתן מהן
מעשר דמדאורייתא לא מחייב במעשר
אלא מירי דמדיגן דלא משמע אלא
מחמשת מינין: ותבואת חשדה לרוב.
אלמא דתבואה משמע כל מיני דהא
דכתיב ותבואת חשדה לאו מחמשת
מינין (ד) דליקרו תבואה: תבואה
קסא לא משמע אלא מחמשת מינין
תבואת חשדה משמע כל מיני הגדל
מן חשדה: פקד. לזה כחולאסו:
חיבי מיקריא. כלומר ממה אגבה
איתו ממון: אלא מחמשת מינין.
ואינו גובה אלא מחמשת מינין:
עללאת. משמע כל מיני שעולה
ומשבת ואפי' משאר פירות שמשבחין
לזה לגבות מהן: אחרונה לקמיה
דרבא. לאותה תשובה: שבר בתים
ושבר פסניות. גובה מהן או לא: מי
אמרין כיון דפחתן. שמתחברין כל
זמן שמתמינן: לאו עללאת. מיקרו
שלין עולה ומשביח ולא גבי מינייהו:
או דילמא כיון דלא ידיע פחתיהו.
שעל יד על ד מתחבר ואינו ניכר
פחיתותו להדיא והואיל וטעל הימנו
שבר עולה ומשביח היו ויהיו ליה
מהאסא אגרא: אמרנה קמיה דרב
יוסף. הא דלמר רבא דהא לא
מיבעיא ליה דעללאת כל מיני משמע:
דמי למוזגא דרבא. שסשהיה רבא
לומד לפניו היה מוזג לו צענין זה:
לא תיתיב אכרעך בר. לפי שהגים לצו שאל לו מקרא זה כדי להספיל דעמו: כמדבר שהוא מופקר לכל.

נעשים לו המורה כמו נחלה: ששוקעין אותו בארץ. כמו (י) המשקף:
מלמד תורה כנסם לכל: נחליאל. (ה)

גמ' וכפרון הדבר. מקרא הוא דבריו הימים על חזקיהו שתקן לעשר פסיות ירק וכאשר נתחזק התקנה הרבו בני ישראל להביא מעשר מכל: אי אמרת דגן כל דמדיגן משמע מאי הא כל תבואת חשדה דכתיב בספיה דקרא ומה בא להוסיף: לאיתויי פירות האילן וירק. דליתנהו בכלל דגן ומיקרו תבואת חשדה: (ספאק)
הכל מורים בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא מחמשת המינין. דלא חטא לרבנן אפי' דגן לא משמע אלא חמשת המינין תבואה כל דבר והיה סברת רבנן ורבי מאיר תבואה דגן: דעללאת כל מיני משמע.
שם דעללאת משמע כל דבר מעולה ומשובח: בתיב ויכר בהמות. כיון דחתיי שלפעמים נשכרים בזה: כיון דלא ידיע פחתיהו. אין ניכר בהם פחיתות השבר: דמי אפי' מוזג בו. שהיה רגיל ליתן הירבה מים ביין כדאיתא בתלמוד פרק המצריא
יין (קף עט) אמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לא חמרא הוא: שהוא מופקר לכל. ללמוד תורתו לכל:

מתני' הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש. לכיון דמדיגן
שעשין ממנו דגן סביב ליה לר' מאיר דדגן מיקרי:
גמ' וכפרון הדבר. מקרא הוא דכ"ה דמיני חזקיהו לא היו
ורזין להפריש המזומות ומעשרות עמד חזקיהו ותקן שיביא אותם בית

ה' וכתבי וכפרון הדבר שנתחזקה
וגברה תקנתו של חזקיהו: הרבו בני
ישראל וגו' ואי אמרת דגן כל
דמדיגן משמע מאי וכל תבואת חשדה.
דלא כל דמדיגן הוא בכלל דגן ואם
כן כל תבואת חשדה בכלל: לאיתויי
פירות האילן וירק. שליין עושין דגן
מסין: הכל מורים בנודר מן התבואה
ובי' דלפי' דלמי ליה דכתיביתין
בלשון יחיד דכתיב הכל הלא: מהו
דתימא תבואה כל מיני משמע.
מדמתרגמינן עללאת ועללאת משמע
כל מיני כדלמדיגן לקמן: בר מר
שמואל פקיד ובי' עללאת חיבי
מיקריא. שלא דמי ליה לרבא ליתול
אלא מעללאת שיימד לו [בכ] מר שמואל:
אינו אסור אלא מחמשת המינין.
ואיה סביב ליה לר' יוסף לכיון
דעללאת תרגום תבואה הוא חמשת
המינין בלחוד משמע: עללאת כל
מיני משמע. דעללאת לשון צילה
וסלכסא וסבת: הדין מוזגא דמי
למוזגא דבריה דרב יוסף בר חמא.
דמוזג על חד תלתא מיא דרבא הוא
דלמדיגן כל חמרא דלא דרי על חד
תלתא מיא לאו חמרא הוא: מאי דכתיב
וממדבר מתנה. נחמיון רב יוסף
להספיל רבא שיהא שפל רוח צותא:

כל
מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללאת כל מיני משמע
אהדרוהו לקמיה דרבא אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללאת כל מיני
משמע הדא הוא דאיבעיא לי שבר בתים ושבר פסניות מאי מי אמרין
כיון דפחתן לאו עללאת היא או דילמא כיון דלא ידיע פחתיהו עללאת
היא אמרנה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלא
לן איקפד רב יוסף שמע רבא ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אשכחיה
לשמעיה דהוה קא מוזג קמיה כסא דחמרא אמר ליה הב לי דאמוזג ליה
אנא יהב ליה וקא מוזג איהו כסא דחמרא כי קא שתי אמר הדין מוזגא
דמי למוזגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא אמר ליה הוא ניהו אמר ליה
לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא מאי דכתיב
וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות א"ל כיון שעושה
אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר
וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל
וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו
הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעין אותו
בקרע שנאמר ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו
שנאמר

שנאמר
כל
מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללאת כל מיני משמע
אהדרוהו לקמיה דרבא אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללאת כל מיני
משמע הדא הוא דאיבעיא לי שבר בתים ושבר פסניות מאי מי אמרין
כיון דפחתן לאו עללאת היא או דילמא כיון דלא ידיע פחתיהו עללאת
היא אמרנה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלא
לן איקפד רב יוסף שמע רבא ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אשכחיה
לשמעיה דהוה קא מוזג קמיה כסא דחמרא אמר ליה הב לי דאמוזג ליה
אנא יהב ליה וקא מוזג איהו כסא דחמרא כי קא שתי אמר הדין מוזגא
דמי למוזגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא אמר ליה הוא ניהו אמר ליה
לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא מאי דכתיב
וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות א"ל כיון שעושה
אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר
וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל
וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו
הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעין אותו
בקרע שנאמר ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו
שנאמר

שנאמר
כל
מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללאת כל מיני משמע
אהדרוהו לקמיה דרבא אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללאת כל מיני
משמע הדא הוא דאיבעיא לי שבר בתים ושבר פסניות מאי מי אמרין
כיון דפחתן לאו עללאת היא או דילמא כיון דלא ידיע פחתיהו עללאת
היא אמרנה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלא
לן איקפד רב יוסף שמע רבא ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אשכחיה
לשמעיה דהוה קא מוזג קמיה כסא דחמרא אמר ליה הב לי דאמוזג ליה
אנא יהב ליה וקא מוזג איהו כסא דחמרא כי קא שתי אמר הדין מוזגא
דמי למוזגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא אמר ליה הוא ניהו אמר ליה
לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא מאי דכתיב
וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות א"ל כיון שעושה
אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר
וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל
וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו
הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעין אותו
בקרע שנאמר ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו
שנאמר

שנאמר
כל
מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללאת כל מיני משמע
אהדרוהו לקמיה דרבא אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללאת כל מיני
משמע הדא הוא דאיבעיא לי שבר בתים ושבר פסניות מאי מי אמרין
כיון דפחתן לאו עללאת היא או דילמא כיון דלא ידיע פחתיהו עללאת
היא אמרנה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלא
לן איקפד רב יוסף שמע רבא ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אשכחיה
לשמעיה דהוה קא מוזג קמיה כסא דחמרא אמר ליה הב לי דאמוזג ליה
אנא יהב ליה וקא מוזג איהו כסא דחמרא כי קא שתי אמר הדין מוזגא
דמי למוזגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא אמר ליה הוא ניהו אמר ליה
לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא מאי דכתיב
וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות א"ל כיון שעושה
אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר
וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל
וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו
הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעין אותו
בקרע שנאמר ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו
שנאמר

שנאמר

ח א ב ג מיי פ"ט מה' מדרש הל"ט שו"ע יו"ד סי' ר"ז ע"ז:

פניני רש"י

תליסר אלפי זוזי. מירסר
עילוי דענין. עליות
מלכות דענין וכו' ונחמא
בעלמא הוא כלומר הון
עמק מלך כן פירש רמב"ם
הלוי וכן כלל מקום כגון
תלסר גמלי ספקי
טריפתא...

(שם ק"ט).
הדין מוזגא דמי
למוזגא דרבא. ...רכ
יוסף כמי ידור הוא ולא היה
דולאס וסיליו נעשים היין
שואו מוזג...
(ערוך נד. ד"ס מוזג)

תוספות

מתניתין אסור בפול
המצרי. דכל מירי דאידגן
משמדיגן איתו כברי נקרא
דגן: וכפרון הדבר. פסק הוא
דבריו הימים שתקן חזקיהו
שיביא המעשרות לאוצר לבית
המקדש וכפרון תקנתו הרבו
בני ישראל מעשר דגן תירוש
ויצארו וכל תבואת חשדה לרוב
והשאת מי דכל תבואת חשדה
כלומר כגון פול המצרי אסיפא
דקרא סמך דכתיב כל תבואת
חשדה לרוב ואי דגן כל מיני
דאידגן משמע ל"ל למיכתב כל
תבואת חשדה ויהי דגן דכתיב
באורייתא מעשר דגן לא
משמע אלא מי מיני מירי
הוא דבריו הימים משמע כל
מיני דאידגן ל"ל למיכתב כל
מירי דגן הוא נמי משמע
כל מיני: וכל מירי. אפילו
רבנן שאין אסור אלא מה'
מינין: כתיב רב יוסף. והיה
לרוב מאיר דכתיב ומחמשת
אביי לאיתויי פירות האילן
וירק: תבואת חשדה. לחוד.
דרבא משמע כל מיני: עללאת.
כל מין דמדיגן משמע: הא לא
מיבעיא ליה. דכל פירות איקרי
עללאת כל דבר אכלין מקרי
עללאת וכן שאר נכסים
דעללאת מירי דהוא בעין
משמע כי מקיבעיא ליה שבר
בתים שבר פסניות מי אמרין
כיון דכתיב ומפניות פוחתים
בכל יום ומשביחם לאו בכלל
עללאת דעללאת משמע מירי
דמשבח ליה מירי דפוחת: או
דלמא כיון דלא ידיע פחתיהו.
מי' שפוחתין מעט מעט ולזמן
מחובה היל' (מירי) דמשבח
ואיקרי שפיר עללאת: שהוא
מופקר לכל. שיהיה מלמד
תורה לכל: ששוקעין. לשון
איסופת הנדרות:

פ' הרא"ש

מתני' אסור בפול המצרי
יבש. דגן כל מיני
דמדיגן משמע שעשין ממנו
כרי וחוזר מן הדגן אסור בכל
מיני טעניות שעשין מהם

ו' א מ"י פ"ע מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:
ז ב מ"י שס ה' י' ע"ש"ע
שס קט"ז כז:
ח ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:
ט ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:
י ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:

י"א ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:
י"ב ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:
י"ג ב מ"י פ"ח מהל' נדרים
ה' י' ע"ש"ע וי"ד ק"י ר"ח
קט"ז כז:

פניני רש"י

כל ג' ג'א ינשא. אף על גב
דלג' ג'א וי' קר'א כח'ב
ד'ש' ל'ה ד'מ' ש'ג' ל'י' ג'א
ש'ה'פ'ל ח'ור ו'מ'ת'פ'ל:
(ע'פ'ר'ו' מ'ז).

ה'ר'ע'י'ם י'צ'א'ין
ב'ש'ק'י'ם. ש'מ'כ'ס'ו'ן ב'א'ן
מ'מ'י' ה'ג'ש'מ'י'ם ע'ק'ו'ן מ'ל'ג'ו'ם
ש'ק':
(ש'כ'ת פ'ס' ד'ש' ס'ק'יו')

תוספות

ח'יל'ק'א. ח'י'ת'ן ב'ח'ו'ט'י'ן ח'יל'ק'ו'ן
ל'ש'נ'י'ם: ח'ר'ג'י'ם. ח'ד' ל'ח'ל'ת'א:
ח'י'ט'י'ם. ח'ד' ל'א'ר'ב'ע'ה: א'ס'ר'
ב'ב'ו'ל'ן. ד'כ'מ'ה'י'ן ו'פ'ט'ר'י'ות
ב'כ'ל'ל' ג'ד'ו'ל'י' ק'ר'ק'ע' ה'ן:
(ו'פ'ר'ב'ט' ר'ב'ו מ'א'ר'ע'א). כ'מ'ה'י'ן
ו'פ'ט'ר'י'ות ו'ד'א'י' מ'א'ר'ע'א ר'ב'ו
ו'ש'ט'ר'י' מ'י'ק'ר' ג'ד'ו'ל'י' ק'ר'ק'ע'
א'ב'ל' ח'י'ת'ק'ה' ש'ל'ח'ם א'י'נ'ה א'ל'א
מ'א'ר'ע'א ק'ר'ק'ע' ו'ל'א מ'ב'ר'כ'י'ן ב'ר'א
פ'ר'י' ה'א'ד'ר'ת'ה: ש'ק' י'ר'י'ע'ה
ו'ח'מ'י'ל'ה. א'י'ן ב'נ'ר'י'ם ה'ם:
מ'ו'ת'ר' ל'ח'ת'כ'ס'ו'ת ב'ג'ו'ז'י' צ'מ'ר'.
ש'ל'א נ'ח'ב'ו'ד' ה'ז' א'ב'ל' ל'ד'מ'ר'
א'ר'ג'ו': ח'ב'ל' ל'פ'י' ה'נ'וד'ר'. פ'ר'ו'ש'
ל'פ'י' ע'י'נ'ן ש'ח'י'ה' ש'ש'ע'ת ה'נ'וד'ר':
ו'ה'ז' ש'ט'ע'ן. פ'ר'ו'ש' מ'ו'ש'ל'ת'
ל'א'ח'ו'ר'י'ו' כ'ד'ר' נ'ו'ש'א'י' מ'ש'א'ו'ת:
מ'ו'ת'ר' ל'ח'ת'כ'ס'ו'ת. ש'ל'א נ'ח'ב'ו'ן
ל'א'ס'ר' א'ל'א ב'ע'י'ן ש'ח'י'ה'
מ'ע'ט'ר'ת'. ר'ו'ח'ו'ת ק'ר'ק'ע'.
ש'מ'ל'בו'ש'ן צ'ר' ל'ו' א'י'נו א'ס'ר' ל'ו'
א'ל'א ב'ל'ב'י'ש'ה: פ'ו'נ'ד'א. א'ב'ט'
ח'ל'ו'ל' ו'כ'ס'ו'ת' ד'מ'י': פ'ס'ק'י'א.
פ'י'ש'ו'ל'א: א'נ'פ'ו'ל'א. ק'ל'צ'ו'ן:
ב'י'ת'ו'נ'א ד'צ'ל'א. פ'ר'ו'ש' מ'ל'בו'ש'
ע'ור ו'י'צ'א'י'ן ב'ש'כ'ת' ל'ח'ג'ו'ן מ'ן
א'ב'ל' ל'א ב'ת'י'ב'ת'.
ק'ט'נ'ה ש'ע'ל' ר'א'ש'ו' ד'מ'ש'ו'י' ה'ז':
ו'ה'ז'ע'. מ'ח'מ'ת' כ'ו'כ'ד' מ'ש'א'ו'
ו'ה'ז'י' ד'ב'ר'י'ש'א' ע'י'ז' ל'ע'ו'ת'י'
פ'ש'ת'ן ב'ס'פ'ט'א צ'מ'ר':

פ' הרא"ש

ש'נ'א'מ'ר' א'ב'ל' ג'א י'נ'ש'א' ו'ג'ו'. ק'ר'א
א'ח'ו'ר'ת'א ו'ד'א' ו'ר'ו'ש' ל'י'ה' א'ה'א'
ק'ר'א ו'ז' ה'ו'ש'פ'ל' ב'ג'ו'ז'י' י'נ'ש'א':
ו'מ'ו'ת'ר' ב'א'ו'ר'. ד'א'ן ע'ו'ש'י'ן
מ'מ'ו'ן ב'ר'י'. ח'י'ל'ק'א ב'ט'ר'י'ו'
ו'ב'ט'י'ט'ו'. ח'י'ל'ק'א ח'ט'ת' ש'נ'ח'ל'ק'ת'
ל'ש'נ'י'ם: ט'ר'ו'י'ם ל'ש'ל'ש'ת'. ט'ר'ו'י'
ל'א'ר'ב'ע'ה. ו'א'ע'י'ם ש'ק'ו'ד'ם ש'נ'ח'ל'ק'ו'
ה'ז' א'ס'ר' ב'ח'ט'י'ם ע'ת'ה' ש'נ'ח'ל'ק'ו'
ח'ו'מ'י'ת'. ש'ל'מ'ו'ר'א' ב'ל'ע'י': מ'י'ר'ב'א
מ'ו'ר'ע'א ר'ב'ו. מ'ל'ח'ל'ו'ת'י'ן ה'א'ר'ץ
ה'ם ג'ד'ו'ל'י'ם א'ע'י'ם ש'א'נ'ם נ'ג'ע'י'ם
ב'ק'ר'ע': ח'י'ט'י'ם ו'פ'ט'ר'י'ות ו'כ'ן
כ'ל' א'לו' מ'י'ני' מ'ל'בו'ש'י'ם ה'ם י'ש' ש'ח'ם
ש'ל' ע'ו'ר ו'י'ש' ש'ח'ם ש'ל' ב'ג'ו': י'צ'א'י'ם
ב'ש'ק'י'ם. ב'ש'כ'ת' ו'א'י'ן ב'ח'ם מ'ש'ו'ם
מ'ש'ו'י' כ'י' ד'ר'ך ל'צ'א'ת' ב'ח'ם מ'פ'ני'
ל'צ'א'ת' ב'ח'ם מ'פ'ני' ל'ש'נ'י'ם ו'ה'ז' ה'ר'ו'ן
כ'ל'א ג'ש'מ'י'ם נ'מ'י' ש'ר'ו': א'ב'ל' ל'א
ב'ק'ו'פ'ה. ד'ל'א'ו' ד'ר'ך ל'פ'ל'ו'ש' ה'ז' א'ל'א
א'ל'א מ'ש'ו'י': ה'ז' ל'בו'ש' א'מ'ר' ו'ה'ז' ה'ר'ו'ן
נ'מ'י' א'ם ה'ז' ע'ו'ן ש'מ'ר' ו'ה'ז' ע'ו'ן
ש'מ'ר' ו'ה'ז' ע'ו'ן ש'מ'ר' ו'ה'ז' ע'ו'ן ש'מ'ר':

כל ג'א ינשא. אע"ג דלג' כח'ב ג'א
האי קר'א ומנח'ל'א'ל צ'מ'ות
ד'ה'א' ל'ח'י'ב'ו' ב'מ'ו'ר'ה' ו'ה'א'י' ג'נ'ב'ו'י'ם
א'פ'י' ה'כ'י' כ'יו'ן ל'כ'ת'י'ב' ד'ה'ק'ב'ה'
מ'ש'פ'י'ל'ו' ב'ג'ו'ז'י' מ'י'ת'י' ר'א'י'ה' ש'ה'מ'ש'פ'י'ל'
ע'ל'מ'ו' ק'ו'ס'ו' ל'ע'ו'ת' ד'כ'ת'י'ב' כ'ל'
ג'א י'נ'ש'א': ו'ל'ע'י'נ'י'ן ה'ל'ב'ה' ע'י'נ'י'ן
ד'ר'ב'א' ל'א' א'י'פ'י'ט'ע'א ה'י'ל'כ'ך ל'א' ג'א

ש'נ'א'מ'ר' א'ב'ל' ג'א י'נ'ש'א' ת'נ'י'א^(א)
ה'נ'וד'ר' מ'ן ה'ר'ג'ן א'ס'ר' א'ף ב'פ'ו'ל'
ה'מ'צ'ר'י' י'ב'ש' ו'מ'ו'ת'ר' ב'ל'ח' ו'מ'ו'ת'ר'
ב'א'ו'ר'ו' ב'ח'י'ל'ק'א ב'ט'ר'ג'י'ם ו'ב'ט'י'ט'י'
מ'ן ה'נ'וד'ר' מ'ן פ'ר'ו'ת' ה'ש'נ'ה' ו'מ'ו'ת'ר'
פ'ר'ו'ת' ה'ש'נ'ה' א'ס'ר' ב'כ'ל' פ'ר'ו'ת'
ו'ב'ג'ו'ז'י'ם ו'ב'ג'ו'ז'ו'ת' ו'א'ם א'מ'ר' ג'ד'ו'ל'י'
ש'נ'ה' ע'ל'י' א'ס'ר' ב'כ'ו'ל'ן ב'כ'ו'ל'ן
ה'נ'וד'ר' מ'ן פ'ר'ו'ת' ה'א'ר'ץ א'ס'ר' ב'כ'ל'
פ'ר'ו'ת' ה'א'ר'ץ ו'מ'ו'ת'ר' ב'כ'מ'ה'י'ן ו'פ'ט'ר'י'ות
ו'א'ם א'מ'ר' ג'ד'ו'ל'י' ק'ר'ק'ע' ע'ל'י' א'ס'ר' ב'כ'ו'ל'ן
ו'ר'מ'י'נ'י'ה' ז'ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן ג'ד'ו'ל'ו' מ'ן ה'א'ר'ץ
א'ו'מ'ר' ש'ה'כ'ל' נ'ה'י'ה' ב'ד'ב'ר'ו' ^(ב)ו'ת'נ'י'א
ע'ל' ה'מ'ל'ח' ו'ע'ל' ה'ז'ו'מ'י'ת' ו'ע'ל' ה'ז'ו'מ'י'ת'
ו'ע'ל' כ'מ'ה'י'ן ו'פ'ט'ר'י'ות א'ו'מ'ר' ש'ה'כ'ל'
נ'ה'י'ה' ב'ד'ב'ר'ו' א'מ'ר' א'ב'י' מ'י'ר'ב'א ר'ב'ו
מ'א'ר'ע'א מ'י'נ'ק' מ'א'ו'ר'א י'נ'ק'י' ו'ל'א
מ'א'ר'ע'א ו'ה'א' ק'ת'נ'י' ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן
ג'ד'ו'ל'ו' מ'ן ה'א'ר'ץ ת'נ'י' ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן
י'ו'נ'ק' מ'ן ה'א'ר'ץ: מ'ת'נ'י' ^(ג)ה'נ'וד'ר' מ'ן
ה'כ'ס'ו'ת' מ'ו'ת'ר' ב'ש'ק' ו'ב'ר'י'ע'ה ו'ב'ח'מ'י'ל'ה
ו'א'מ'ר' ק'ו'נ'ם צ'מ'ר' ע'ו'ל'ה' ע'ל'י' מ'ו'ת'ר'
ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ב'ג'ו'ז'י' צ'מ'ר' (ד)ה'פ'ש'ת'ן
ע'ו'ל'ה' ע'ל'י' מ'ו'ת'ר' ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ב'א'נ'י'צ'י'
פ'ש'ת'ן ר' י'ה'ו'ד'ה' א'ו'מ'ר' ^(ה)ה'כ'ל' ל'פ'י'
ה'נ'וד'ר' ט'ע'ן ו'ה'ו'י'ע' ו'ה'ז'י'ה' ר'י'חו' ק'ש'ה'
א'מ'ר' ק'ו'נ'ם צ'מ'ר' ו'פ'ש'ת'י'ם ע'ו'ל'ה' ע'ל'י'
מ'ו'ת'ר' ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ו'א'ס'ר' ל'ה'פ'ש'י'ל'
ל'א'ח'ו'ר'י'ו': ג'מ'ו' ת'נ'י'א ה'נ'וד'ר' מ'ן
ה'כ'ס'ו'ת' מ'ו'ת'ר' ב'ש'ק' ו'ב'ר'י'ע'ה ו'ב'ח'מ'י'ל'ה'
ו'א'ס'ר' ב'פ'ו'נ'ד'א ו'ב'פ'ס'ק'י'א ו'ב'ס'ק'ו'ר'ט'י'א
ו'ב'ק'ט'ב'ל'י'א ו'א'נ'פ'ל'י'א ו'פ'ל'י'נ'י'א ו'מ'כ'נ'ס'י'ם
ו'כ'ו'ב'ע' מ'א'י א'י'ס'ק'ו'ר'ט'י' א'מ'ר' ר'ב'ה' ב'ר'
ב'ר' ח'נ'ה' כ'י'ת'ו'נ'א ד'צ'ל'א ת'נ'י'א ^(ו)י'צ'א'י'ן
ב'ש'ק' ע'ב'ה' ו'ב'ס'ג'ו'ם ע'ב'ה' ו'ב'ר'י'ע'ה
ו'ב'ח'מ'י'ל'ה' מ'פ'ני' ה'ג'ש'מ'י'ם א'ב'ל' ל'א

ת'נ'י'א ה'נ'וד'ר' מ'ן ה'ר'ג'ן א'ס'ר' א'ף
ב'פ'ו'ל' ה'מ'צ'ר'י' י'ב'ש' ו'מ'ו'ת'ר' ב'ל'ח' ו'מ'ו'ת'ר'
ב'א'ו'ר'ו' ב'ח'י'ל'ק'א ב'ט'ר'ג'י'ם ו'ב'ט'י'ט'י'
מ'ן ה'נ'וד'ר' מ'ן פ'ר'ו'ת' ה'ש'נ'ה' ו'מ'ו'ת'ר'
פ'ר'ו'ת' ה'ש'נ'ה' א'ס'ר' ב'כ'ל' פ'ר'ו'ת' ו'ב'ג'ו'ז'י'ם
ו'ב'ג'ו'ז'ו'ת' ו'א'ם א'מ'ר' ג'ד'ו'ל'י' ש'נ'ה' ע'ל'י'
א'ס'ר' ב'כ'ו'ל'ן ב'כ'ו'ל'ן ה'נ'וד'ר' מ'ן פ'ר'ו'ת' ה'א'ר'ץ
א'ס'ר' ב'כ'ל' פ'ר'ו'ת' ה'א'ר'ץ ו'מ'ו'ת'ר' ב'כ'מ'ה'י'ן
ו'פ'ט'ר'י'ות ו'א'ם א'מ'ר' ג'ד'ו'ל'י' ק'ר'ק'ע' ע'ל'י'
א'ס'ר' ב'כ'ו'ל'ן ו'ר'מ'י'נ'י'ה' ז'ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן
ג'ד'ו'ל'ו' מ'ן ה'א'ר'ץ א'ו'מ'ר' ש'ה'כ'ל' נ'ה'י'ה' ב'ד'ב'ר'ו'
^(ב)ו'ת'נ'י'א ע'ל' ה'מ'ל'ח' ו'ע'ל' ה'ז'ו'מ'י'ת' ו'ע'ל' ה'ז'ו'מ'י'ת'
ו'ע'ל' כ'מ'ה'י'ן ו'פ'ט'ר'י'ות א'ו'מ'ר' ש'ה'כ'ל' נ'ה'י'ה' ב'ד'ב'ר'ו'
א'מ'ר' א'ב'י' מ'י'ר'ב'א ר'ב'ו מ'א'ר'ע'א מ'י'נ'ק' מ'א'ו'ר'א
י'נ'ק'י' ו'ל'א מ'א'ר'ע'א ו'ה'א' ק'ת'נ'י' ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן
ג'ד'ו'ל'ו' מ'ן ה'א'ר'ץ ת'נ'י' ע'ל' ד'ב'ר' ש'א'י'ן י'ו'נ'ק' מ'ן
ה'א'ר'ץ: מ'ת'נ'י' ^(ג)ה'נ'וד'ר' מ'ן ה'כ'ס'ו'ת' מ'ו'ת'ר' ב'ש'ק'
ו'ב'ר'י'ע'ה ו'ב'ח'מ'י'ל'ה' א'מ'ר' ק'ו'נ'ם צ'מ'ר' ע'ו'ל'ה' ע'ל'י'
מ'ו'ת'ר' ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ב'ג'ו'ז'י' צ'מ'ר' (ד)ה'פ'ש'ת'ן ע'ו'ל'ה' ע'ל'י'
מ'ו'ת'ר' ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ב'א'נ'י'צ'י' פ'ש'ת'ן ר' י'ה'ו'ד'ה' א'ו'מ'ר' ^(ה)ה'כ'ל' ל'פ'י'
ה'נ'וד'ר' ט'ע'ן ו'ה'ו'י'ע' ו'ה'ז'י'ה' ר'י'חו' ק'ש'ה' א'מ'ר' ק'ו'נ'ם
צ'מ'ר' ו'פ'ש'ת'י'ם ע'ו'ל'ה' ע'ל'י' מ'ו'ת'ר' ל'ה'ת'כ'ס'ו'ת' ו'א'ס'ר' ל'ה'פ'ש'י'ל'
ל'א'ח'ו'ר'י'ו': ג'מ'ו' ת'נ'י'א ה'נ'וד'ר' מ'ן ה'כ'ס'ו'ת' מ'ו'ת'ר' ב'ש'ק'
ו'ב'ר'י'ע'ה ו'ב'ח'מ'י'ל'ה' ו'א'ס'ר' ב'פ'ו'נ'ד'א ו'ב'פ'ס'ק'י'א ו'ב'ס'ק'ו'ר'ט'י'א
ו'ב'ק'ט'ב'ל'י'א ו'א'נ'פ'ל'י'א ו'פ'ל'י'נ'י'א ו'מ'כ'נ'ס'י'ם ו'כ'ו'ב'ע' מ'א'י
א'י'ס'ק'ו'ר'ט'י' א'מ'ר' ר'ב'ה' ב'ר' ב'ר' ח'נ'ה' כ'י'ת'ו'נ'א ד'צ'ל'א
ת'נ'י'א ^(ו)י'צ'א'י'ן ב'ש'ק' ע'ב'ה' ו'ב'ס'ג'ו'ם ע'ב'ה' ו'ב'ר'י'ע'ה
ו'ב'ח'מ'י'ל'ה' מ'פ'ני' ה'ג'ש'מ'י'ם א'ב'ל' ל'א

זמית. שלמור"א בלע"ז:

ומותר בכמהין ופטוריות. דלג'ו'ת
פירות הארץ נגיהו מיהו
בכלל גידולי קרקע איחנהו כדמפרש
ואיל: ועל כמהין ופטוריות אומר
שהכל נהיה בידברו. אלמא לאו
גידולי קרקע נגיהו דהא מני צרישא
דברייתא על דבר שאין גידולו מן
הארץ אומר שהכל נהיה בדברו:
מירבא רב מרעא. ולפיכך כי
אמר גידולי קרקע על אסור בכמהין
ופטוריות מיהו עיקר יוקתם מאוירא
ינקי ומש"ה מנכר עלייהו שהכל:

תוספתא (פ"ד) הנודר מן המירוס
אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין
וגרסינן עלה בירושלמי כמאן דאמר
הלכו צנדרים אחר לשון בני אדם
כלומר שזרכן לקרות תירוס לצנדרים
הנמוקים ולא לין כרם כמאן דאמר
לא הלכו צנדרים אחר לשון בני אדם
העורה קראה אותו תירוס מירושך
זה יין הילכך אנו דמשהעין כלשון
לפז אס נדר מן המירוס כלשון
הקדש אסור ביין ומותר בכל מיני
מתיקה דאנו לא קרינן תירוס אלא
ליין כלשון מורה ומנן צפ' בכל מערבין
צמים ומלל והוינן זה מים הוא דלא
איקרו מזון הא כל מידי איקרי מזון

לימא תיהי מיוצמים דרז ושמואל דרז ושמואל אמרי תריוהו אין מצרכין צורא מיני מזונות אלא
על ה' המינים בלצד אמר רב יוסף ב'אומר כל הון עלי דכה"ג אסור בכל דבר חוץ ממים ומלח אכל הנודר מן המזון אינו אסור אלא
מה' מינין: מותר בשק ובריעה ובחמילה. דלא מיקרי כסות: מותר להתכסות בגיז צמר. שאינו במשמע [אלא] לנישה:
הכל לפי הנודר. לפי מה שהיה ענין הנודר בשעת הגדר ועל איזה ענין נדר: ג'מ' פונדא. אזור חלון: סקורטיא קטבליא.
כולם מיני מלבושים של עור וכדמפרש מאי סקורטיא כיתונא דלא חלוק של עור שלצנשים העבדים על צנדיהם: ויצאין בשק
עבה. צנכס ולא אמרינן משוי הוא ולא סק ממס אלא כעין שק דהא מני בסופא ה'רועים יוצאין בשקים: תניא ביבד א"ר יהודה
וב' וצבא. שהמלבוש היה צר ונעטער צו ומסתכרר לי דערייתא פליגא אמתני' בסכרל דרבי יהודה דתנא דמתניתין סבירא ליה
דרבי יהודה מורה לת"ק דכל היכא דליכא הוכחה לנישה משמע ולא טעינה ורבי יהודה דערייתא משמע דסבירא ליה דלמשרי טעינה
נמי צעי הוכחה אכל כל היכא דליכא הוכחה אסור אפילו צטעינה ומסתכרר דמתניתין קיימא לן הילכך סתמא לנישה משמע ולא
טעינה אכל היה טעון ומשך כך נדר אסור צטעינה ומותר בלנישה וזו מה ש"ל ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן צפ"מ מהלכות נדרים (כ"ה ח):

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ.
והיינו כמהין ופטוריות אלמא אפי'
מירבא נמי לא רבו מארעא: שאין
ינקי. דהיינו כמהין ופטוריות דמאוריא
ינקי: מ'ת'נ'י' חמילה. כעין יריעה
היא: קונם צמר עולה בו. משמע
מלבוש של אמר: באניצי פשתן.
דדייק ולא נפין: טעון צמר ופשתן
והויע. ממתח המשוך: והיה ריחו
קשה וכו': ואסור להפשייל לאחוריו.
לעשות מכוי מאותן מינין דבעינן
שנעטער נדר דהיינו לטעון ולא לכסות
ולהכי מותר לכסות: ג'מ' פונדא.
אזור חלון שחוגרין צו: פסקיא.
פייסול"א: אסקורטיא. מפרש לקמן:
קטבליא. מלבוש של עור קשה
שלוש על האסקורטיא: אנפליא.
הוש"ש בלע"ז של עור: פליניא.
סניר: כיתונא דצלא. מלבוש של עור:
(ג) סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי
מיריעה: יוצאין בשבת. ככל אלו
דברים: אבל לא בתיבת. שלא יכרף
תיבה על ראשו ולא דמשי הוי: ומותר
לשעון. שלא נדר אלא ממלבוש שהרי
היה מלעטער ממלבוש: והויע. מוכוז
משוי: ואסור לשעון. שלא נדר אלא כפי
שהצר לו המשוי הילכך מותר ללבוש:
מתני'

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ.
והיינו כמהין ופטוריות אלמא אפי'
מירבא נמי לא רבו מארעא: שאין
ינקי. דהיינו כמהין ופטוריות דמאוריא
ינקי: מ'ת'נ'י' חמילה. כעין יריעה
היא: קונם צמר עולה בו. משמע
מלבוש של אמר: באניצי פשתן.
דדייק ולא נפין: טעון צמר ופשתן
והויע. ממתח המשוך: והיה ריחו
קשה וכו': ואסור להפשייל לאחוריו.
לעשות מכוי מאותן מינין דבעינן
שנעטער נדר דהיינו לטעון ולא לכסות
ולהכי מותר לכסות: ג'מ' פונדא.
אזור חלון שחוגרין צו: פסקיא.
פייסול"א: אסקורטיא. מפרש לקמן:
קטבליא. מלבוש של עור קשה
שלוש על האסקורטיא: אנפליא.
הוש"ש בלע"ז של עור: פליניא.
סניר: כיתונא דצלא. מלבוש של עור:
(ג) סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי
מיריעה: יוצאין בשבת. ככל אלו
דברים: אבל לא בתיבת. שלא יכרף
תיבה על ראשו ולא דמשי הוי: ומותר
לשעון. שלא נדר אלא ממלבוש שהרי
היה מלעטער ממלבוש: והויע. מוכוז
משוי: ואסור לשעון. שלא נדר אלא כפי
שהצר לו המשוי הילכך מותר ללבוש:
מתני'

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ.
והיינו כמהין ופטוריות אלמא אפי'
מירבא נמי לא רבו מארעא: שאין
ינקי. דהיינו כמהין ופטוריות דמאוריא
ינקי: מ'ת'נ'י' חמילה. כעין יריעה
היא: קונם צמר עולה בו. משמע
מלבוש של אמר: באניצי פשתן.
דדייק ולא נפין: טעון צמר ופשתן
והויע. ממתח המשוך: והיה ריחו
קשה וכו': ואסור להפשייל לאחוריו.
לעשות מכוי מאותן מינין דבעינן
שנעטער נדר דהיינו לטעון ולא לכסות
ולהכי מותר לכסות: ג'מ' פונדא.
אזור חלון שחוגרין צו: פסקיא.
פייסול"א: אסקורטיא. מפרש לקמן:
קטבליא. מלבוש של עור קשה
שלוש על האסקורטיא: אנפליא.
הוש"ש בלע"ז של עור: פליניא.
סניר: כיתונא דצלא. מלבוש של עור:
(ג) סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי
מיריעה: יוצאין בשבת. ככל אלו
דברים: אבל לא בתיבת. שלא יכרף
תיבה על ראשו ולא דמשי הוי: ומותר
לשעון. שלא נדר אלא ממלבוש שהרי
היה מלעטער ממלבוש: והויע. מוכוז
משוי: ואסור לשעון. שלא נדר אלא כפי
שהצר לו המשוי הילכך מותר ללבוש:
מתני'

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ.
והיינו כמהין ופטוריות אלמא אפי'
מירבא נמי לא רבו מארעא: שאין
ינקי. דהיינו כמהין ופטוריות דמאוריא
ינקי: מ'ת'נ'י' חמילה. כעין יריעה
היא: קונם צמר עולה בו. משמע
מלבוש של אמר: באניצי פשתן.
דדייק ולא נפין: טעון צמר ופשתן
והויע. ממתח המשוך: והיה ריחו
קשה וכו': ואסור להפשייל לאחוריו.
לעשות מכוי מאותן מינין דבעינן
שנעטער נדר דהיינו לטעון ולא לכסות
ולהכי מותר לכסות: ג'מ' פונדא.
אזור חלון שחוגרין צו: פסקיא.
פייסול"א: אסקורטיא. מפרש לקמן:
קטבליא. מלבוש של עור קשה
שלוש על האסקורטיא: אנפליא.
הוש"ש בלע"ז של עור: פליניא.
סניר: כיתונא דצלא. מלבוש של עור:
(ג) סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי
מיריעה: יוצאין בשבת. ככל אלו
דברים: אבל לא בתיבת. שלא יכרף
תיבה על ראשו ולא דמשי הוי: ומותר
לשעון. שלא נדר אלא ממלבוש שהרי
היה מלעטער ממלבוש: והויע. מוכוז
משוי: ואסור לשעון. שלא נדר אלא כפי
שהצר לו המשוי הילכך מותר ללבוש:
מתני'

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ.
והיינו כמהין ופטוריות אלמא אפי'
מירבא נמי לא רבו מארעא: שאין
ינקי. דהיינו כמהין ופטוריות דמאוריא
ינקי: מ'ת'נ'י' חמילה. כעין יריעה
היא: קונם צמר עולה בו. משמע
מלבוש של אמר: באניצי פשתן.
דדייק ולא נפין: טעון צמר ופשתן
והויע. ממתח המשוך: והיה ריחו
קשה וכו': ואסור להפשייל לאחוריו.
לעשות מכוי מאותן מינין דבעינן
שנעטער נדר דהיינו לטעון ולא לכסות
ולהכי מותר לכסות: ג'מ' פונדא.
אזור חלון שחוגרין צו: פסקיא.
פייסול"א: אסקורטיא. מפרש לקמן:
קטבליא. מלבוש של עור קשה
שלוש על האסקורטיא: אנפליא.
הוש"ש בלע"ז של עור: פליניא.
סניר: כיתונא דצלא. מלבוש של עור:
(ג) סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי
מיריעה: יוצאין בשבת. ככל אלו
דברים: אבל לא בתיבת. שלא יכרף
תיבה על ראשו ולא דמשי הוי: ומותר
לשעון. שלא נדר אלא ממלבוש שהרי
היה מלעטער ממלבוש: והויע. מוכוז
משוי: ואסור לשעון. שלא נדר אלא כפי
שהצר לו המשוי הילכך מותר ללבוש:
מתני'

חילקא. מטה שנחלקת לשנים: טרגים. לשלשה: טיטני. לארבעה
ולחכי שרי שכבר נשמה הסטה: אסור בכולן. דלג'ו'ת גידולי שנה
ניגו: מותר בכמהין ופטוריות. שגדלין נמי על העצים: אסור
בכולן. דכמהין ופטוריות גידולי קרקע ניגו: וזמית. שלמור"א
בלע"ז: אומר שהכל נ"ב. מנדקא
חשיב ככלל שאין גידולו מן הארץ
כמהין ופטוריות אלמא דלג'ו'ת גידולי
קרקע ניגו: מאוירא ינקי. שאין
להם שרשים בלחץ לפיכך אין מצרכין
עליהם כדצר שגדל מן הארץ: והא
קתני על דבר שאין

סיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

דף נד.

ד"ה מאי עלייה

הר"ן כתב, שיש מחלוקת בין סוגיית הגמ' כאן לבין סוגיית הגמ' במנחות (קח:), והאריך הר"ן לבאר שיש בזה נפקא מינה, אם לדינא קי"ל כר' מאיר או כרבנן, עיי"ש.

ד"ה באומר ירק

הר"ן פסק כשיטת ר' עקיבא, וכתב סיכום קצר על היוצא לדינא לפי זה. ועוד הביא הר"ן מהלך חדש בביאור השקלא וטריא בגמ', וכתב סיכום על היוצא לדינא לפי המהלך השני.

דף נו.

ד"ה קונם פירות

הר"ן כתב, שיש לחלק בין הנודר באופן כללי מן התאנים וכדומה, דלא שוינהו כהקדש ולא נאסר בחילופיהם ובגידוליהם, ובין הנודר מפירות האלו, דשוינהו כהקדש ונאסר בחילופיהם ובגידוליהם. והקשה הר"ן מסוגיא דלעיל (מז.) דלכא' מבואר דאף הנודר באופן כללי נאסר בחילופיהם ובגידוליהם, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה האומר לאשתו

הר"ן העיר, מהו החידוש בזה, הא זה דומה לפירות האלו ברישא דאסורים בחילופיהם ובגידוליהם, עיי"ש מה שתירץ. עוד הקשה הר"ן, האין אפשר לאסור מעשה ידי אשתו, הא עכשיו דבר שאין בו ממש הוא, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה שאני אוכל

הר"ן העיר, מהו החידוש בזה, הא זה דומה להא דקתני ברישא 'שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהם ובגידוליהם', עיי"ש מה שתירץ.

דף נז.

ד"ה ורבו גדוליו

הר"ן ביאר יסוד ספיקת הגמ', דמספקא לן אם הגידולין אסורים מצד עצמם או לא. והעיר הר"ן, א"כ למה מסתפקא הגמ' לגבי ביטול האיסור ולא לגבי דין הגידולין עצמם, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה דלמא לחומרא

הר"ן הקשה, האין מחמירים לומר שהגידולין מבטלין העיקר ומחייב הכל במעשר, הא חומרא דאתי לידי קולא הוא, דילמא יבא עי"ז להפריש מעשר מן הפטור על החיוב, עיי"ש מה שתירץ.

דף נח.

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא כר' עקיבא, ד'כל מילתא דממליך שליחא עלה מיניה הוא'. ועוד הביא הר"ן בשם הרשב"א, דהא דמבואר בגמ' דאם הקיז דם מותר בדגים, זהו דוקא באוסר בשר ביום הקזה לבד, אבל אם אוסר בשר לכמה ימים אסור בדגים, עיי"ש טעמו.

ד"ה ומסתברא

הר"ן כתב, דהנודר מן בשר אסור בבשר מליח, אע"פ דאין מקיזין על בשר מליח, ולא דמי לבשר דג דמותר ביום הקזה, משום דבשר מליח בשר ממש הוא, וא"צ שליחא לאמלוכי עליה כלל.

דף נה.

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא, במה שמסתפק רבא לגבי שכר בתים ושכר ספינות, דגבי נדרים מספק נקטינן לחמורא.

ד"ה תוספתא

הר"ן דן לגבי כמה לשונות של נדר, כגון הנודר 'מן התירוש', או 'מן המזון', או 'כל הזן', עיי"ש מה שכתב בכל זה.

ד"ה תניא

הר"ן כתב, שיש כאן מחלוקת בין שיטת ר' יהודה המובא במתני' ובין שיטת ר' יהודה המובא בברייתא, עיי"ש בר"ן באיזה ציור נחלקו, ואין קי"ל לדינא.

דף נט.

ד"ה בבית

הר"ן הביא מחלוקת הראשונים, אם הגירסא הנכונה בגמ' היא 'היציע' [כמו שאנו גורסים], או 'הצבוע', דהיינו בית צבוע במיני צבעונים, עיי"ש בר"ן שביאר החידוש בזה.

דף נה.

משנה, אבל הנודר מן הדגן אסור בכל

קושיא:

צריך עיון, הא כבר מובא דין זה ברישא, דר' מאיר סובר דהנודר מן הדגן אסור לא רק בחמשת המינין אלא גם בפול המצרי.

תירוץ:

הקרוב נתנאל (אות ו) תירץ, דחזר רבינו הק' להביא דינו של ר' מאיר בסתמא, כדי שיהיה מחלוקת ואחר כך סתם, כדי להכריע הדין כשיטת ר' מאיר. [אולם כתב, שתירוץ זה תלוי במחלוקת הראשונים, אם לדינא קו"ל כשיטת חכמים או כשיטת ר' מאיר, עיי"ש שהביא הדיעות בזה].

גמ', ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי כפרוץ

קושיא:

הקשו כמה ראשונים, מה היא קושיית הגמ' מלשון הפסוק, הא בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם ולא אחר לשון התורה.

תירוץ:

התוס' (ד"ה וכפרוץ), והמאירי (ד"ה לענין ביאור) תירצו, שפסוק זה מדבר בלשון בני אדם, במה שהיו עמי הארץ רגילים לעשות, ולכן הביא הגמ' ראיה מזה לענין נדרים.

גמ', הכל מודים בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מה' המינין

קושיא:

הקשו הרבה ראשונים, מהו חידושו של ר' יוחנן, הא מבואר להדיא במתני' דאף ר' מאיר מודה לגבי הנודר מן התבואה שאסור רק בה' מינין.

תירוץ:

הרא"ש (ד"ה הכל מודים) תירץ, דהיה אפשר לומר שיש כאן סברות הפוכות, דגבי דגן חכמים סוברים דמשמע רק ה' מינין, ור' מאיר חולק ע"ז, וגבי תבואה ר' מאיר סובר דמשמע רק ה' מינין, וחכמים חולקים, קמ"ל ר' יוחנן דגבי תבואה הכל מודים דמשמע רק ה' מינין. [וכן משמע בר"ן (ד"ה הכל), וע"ע בריטב"א (ד"ה אמר ר' יוחנן) שתירץ באופן אחר].

גמ', אמר רבא תבואה לחוד תבואת השדה לחוד

קושיא:

השלמי נדרים (ד"ה אמר) הביא בשם הרשב"א להקשות, דמשמע דלא ידע ר' יוסף שיש לחלק בין תבואה לתבואת השדה, וא"כ קשה, למה קיבל ר' יוסף לעיל תירוצו של אביי שלשון 'תבואת השדה' בפסוק בא לרבות פירות וירקות, הא תבואה משמע רק ה' מינין. ע"ע בחת"ס ד"ה וכפרוץ

תירוץ:

התוס' (ד"ה מתיב) פירשו, דאין הכי נמי ר' יוסף כאן מקשה בין על דברי ר' יוחנן ובין על דברי אביי לעיל. [וע"ע בחי' חתם סופר (ד"ה וכפרוץ) שהביא ב' דרכים ליישב קושיא זו].

דף נה:

גמ', ומותר באורז בחילקא בטרגיס ובטיסני

קושיא:

צ"ב, למה מותר בחילקא בטרגיס ובטיסני [חטה שנחלקת לשנים, לשלשה, ולארבעה], הא כבר נאסר החטה קודם החלוקה והיאך פקע אח"כ איסורו ע"י החלוקה.

תירוץ:

הרא"ש (ד"ה טרגיס) תירץ, 'אע"פ שקודם שנחלקו היה אסור בחטים, עתה שנחלקו ליתנהו בכלל דגן, ולא אסר עצמו אלא במה שנקראת חטה'. [ועיי"ש עוד ברא"ש, שתירץ גם באופן אחר].

מתני', טען והזיע והיה ריחו קשה

קושיא:

העיר השיטמ"ק (ד"ה והיה ריחו קשה), למה הוצרך התנא להזכיר ב' דברים, א' שהזיע, ב' שהיה ריחו קשה, שלכאורה סגי בא' מהם.

תירוץ:

השיטמ"ק (שם) תירץ, שכוונת התנא לגבי שתי משאות נפרדות, 'הזיע' הוא לגבי משאוי של פשתן שמשאו כבד אך אין ריחו קשה, 'ריחו קשה' הוא לגבי משאוי של צמר שאינו כבד כל כך אבל ריחו קשה. [וע"ע בתפארת ציון (ד"ה והיה ריחו) שתירץ באופן אחר].

מתני', מותר להתכסות ואסור להפשיל לאחוריו

קושיא:

בתוס' רעק"א למשניות (גדרים ז, ג) הקשה, למה נקט ר' יהודה 'להתכסות', הו"ל למנקט יותר מותר 'ללבוש', שהוא חידוש יותר.

תירוץ:

הרש"ש (ד"ה ר"י אומר) תירץ, שבאמת לשון 'להתכסות' במשנה, פירושו ללבוש. וציון, שכן מצינו בתורה, דכתיב (יחזקאל יח) 'וערום יכסה בגד', הרי מבואר שלפעמים לשון 'כיסוי' פירושו ללבוש.

גמ', ולא רועים בלבד אמרו אלא כל אדם

קושיא:

צ"ע, מאי שנא מהא דמבואר בכמה מקומות שמלבוש של אנשים אסור לנשים לצאת בו בשבת, וכן אסור לאיש לצאת במלבוש של נשים, [עי' בשו"ע (או"ח סי' שא)].

תירוץ:

בגמ' שבת (סב.) מבואר, דמלבוש של אנשים לא נחשב מלבוש לגבי נשים, וכן להיפוך, משום ד'שאני נשים דהוו עם בפני עצמן'.

ר"ן (ד"ה תוספתא), הנודר מן המזון אינו אסור אלא מה' מינין

קושיא:

הקשה רעק"א בהגהות לשו"ע (יו"ד סי' ריז סעי' יט), למה מותר באורז, הא גם אורז מקרי מזון, שהרי מברכין עליו בורא מיני מזונות.

תירוץ:

הגר"א (ביאור הגר"א שם) תירץ, שאע"פ שבלשון התורה אורז מקרי מזון, מ"מ לענין נדרים הולכים אחר לשון בני אדם, ובלשון בנ"א אורז לא מקרי מזון. [וע"ע בצל"ח (ברכות לה:), מרומי שדה (ברכות לז.), חיי אדם (כלל נח נשמ"א אות ב), שתירצו בדרכים אחרים].

דף נה

תוכן הענינים

- א. ב' מהלכים בביאור שיטת ר' מאיר
- ב. ב' יסודות גדולות בענין לימוד התורה
- ג. סתירה בדברי הר"ן
- ד. אם לשון 'פירות הארץ' כולל פרי העץ

(א) ב' מהלכים בביאור שיטת ר' מאיר

שלפי שיטת ר' מאיר, אף קטנית חייב במעשר מן התורה, משום שגם הוא נכלל בלשון מעשר דגן דכתיב בקרא. [אמנם זהו רק לפי ר' מאיר, אבל לפי שיטת חכמים גם לדעת המפרש מצות מעשר נוהגת רק בחמשת מיני דגן].

ד. קושיית הרשב"א

הרשב"א (ד"ה למימרא) נקט כשיטת התוס' והרא"ש, אך הקשה על זה מהא דמקשה הגמ' מדכתיב 'וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וכל תבואת שדה לרוב', דמשמע דלשון דגן כולל רק חמשת המינים, והקשה הרשב"א, מאי קושיא, הא זהו פסוק בתנ"ך, והרי גם ר' מאיר מודה דבלשון התורה דגן משמע רק חמשת המינים.

ה. תירוצו של הרשב"א

הרשב"א (שם) תירץ, שכיון שהפסוק הנ"ל מדבר בנהנהגות בני אדם באותו זמן, לכן מסתבר שכוונת הפסוק היא לענין מה דמקרי דגן בלשון בני אדם, ולא לענין מה דמקרי דגן בלשון התורה. [וע"ע בתוס' (שם) שהעירו קושיית הרשב"א בקיצור, ותירץ כדברי הרשב"א].

א. משנה

מובא במשנה מחלוקת תנאים לגבי הנודר 'מן הדגן' אם נאסר בפול המצרי, דחכמים סוברים דמותר ור' מאיר סובר דאסור. ומבואר בגמ', שיסוד המחלוקת היא, דחכמים סוברים דלשון 'דגן' משמע רק חמשת מיני דגן, אבל ר' מאיר סובר דלשון דגן משמע 'כל דמידגן', דהיינו כל דבר שעושין ממנו כרי, כגון פול המצרי. ונחלקו הראשונים בביאור שיטת ר' מאיר, כמו שיתבאר.

ב. מהלך א', תוס' ורא"ש

התוס' (ד"ה וכפרוץ הדבר) והרא"ש (ד"ה אי אמרת) ביארו שיטת ר' מאיר, דבלשון בני אדם דגן משמע כל דבר דמידגן, אבל בלשון התורה מודה ר' מאיר דדגן משמע רק חמשת המינים. ועפ"ז כתבו התוס' (שם), שמן התורה מצות מעשר נוהגת רק בחמשת המינים, משום דכתיב מעשר דגן. [וכן כתבו הרמב"ם וספר החינוך, שרק ה' מיני דגן חייבים מדאורייתא במעשר].

ג. מהלך ב', מפרש

אולם המפרש (ד"ה למימרא) ביאר שיטת ר' מאיר באופן אחר, דס"ל דאף בלשון התורה דגן משמע כל דבר דמידגן. ועפ"ז כתב המפרש,

(ב) ב' יסודות גדולות בענין לימוד התורה

בחנם. וביאר ר' אהרן כוונת הגמ' על פי ב' יסודות גדולות, כמו שיתבאר.

ג. יסוד א', התורה ניתנה לכלל ישראל

היסוד הראשון הוא, שהתורה ניתנה לכל בני ישראל באופן כללי, ולא לכל יחיד ויחיד בפני עצמו. ואף שכידוע כל איש מישראל יש לו חלק מיוחד בתורה, היינו שיש לו חלק מיוחד בתורת הכלל, שכדי שיזכה כלל ישראל לתורה, צריך כל אחד מישראל לעשות חלקו המיוחד לו בתורת הכלל. ועיי"ש במשנת ר' אהרן, שהאריך להביא כמה ראיות מדברי חז"ל ליסוד הגדול הזה.

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה מעשה עם ר' יוסף ורבא, דר' יוסף שאל לרבא, מאי דכתיב (במדבר כא, יח) 'וממדבר מתנה', ודרש לו רבא, אדם שעושה את עצמו כמדבר, שהוא מופקר לכל, התורה ניתנה לו במתנה. וביאר המפרש (ד"ה כמדבר) לשון 'מופקר לכל', דהיינו שהוא מלמד תורה לכל בחנם.

ב. למה זוכה אדם עי"ז לתורה

כמובן כוונת הגמ' צ"ב, מה היא המעלה הגדולה של לימוד התורה בחנם, שע"ז זוכה לאדם לקבל את התורה במתנה. ובמשנת ר' אהרן העיר עוד, שלשון הגמרא 'מופקר לכל' משמע שזו היא ממדת העונה, וצ"ב, דמה הוא הקשר בין מדת העונה למי שמלמד התורה לאחרים

ד. יסוד ב', בשביל הכלל

היסוד השני הוא, שמי שבא להשתתף בתורתם של כלל ישראל, ולעשות חלקו בתורת הכלל כמו שנתבאר לעיל, כוונתו צריכה להיות אך ורק בשביל הכלל, ולא בשביל עצמו, כגון לקבל שכר או כבוד, שרק לימוד התורה כזה מועיל לכלל ישראל, עיי"ש במשנת ר' אהרן שהביא ראיה ליסוד זה מדברי יתרו למשה רבינו.

ה. עפי"ז מובן כוונת הגמ'

עפי"ז ביאר ר' אהרן כוונת הגמ' בסוגיין, שמי שמלמד תורה לאחרים בחנם זוכה לקבל התורה במתנה, שכיון שמלמד תורה לאחרים בחנם, הרי מוכח מזה שכוונתו אינה בשביל עצמו, אלא בשביל הכלל, ולפיכך הוא זוכה לקבל התורה במתנה. ובזה מובן לשון הגמרא 'מופקר לכל', שהוא לשון ענוה, דמי שלא איכפת לו בצרכי עצמו, אלא כוונתו היא רק בשביל הכלל, זוכה למתנה זו.

ג) סתירה בדברי הר"ן

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה מברייתא, שיש חילוק בין הנודר מן פירות הארץ לבין הנודר מן גידולי קרקע, שלשון 'פירות הארץ' משמע דוקא דבר היונק מן הארץ, לאפוקי כמהין ופטירות שיונקים מן האויר, אבל לשון 'גידולי קרקע' משמע כל דבר שנתגדל על גבי הקרקע, ואפילו דבר שאינו יונק מן הארץ, כגון כמהין ופטירות.

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה ואם אמר) כתב, דנדר כזה שייך רק אם נדר לזמן קצר שאפשר לאדם להימנע מלאכול מפירות הארץ לזמן זה, אבל אם נדר שלא לאכול לעולם מפירות הארץ הו"ל נדר שא"א לקיימו ואינו חל. וכ"כ הר"ן בגיטין (לה). והקשו כמה אחרונים, שלכא' יש בזה סתירה בין דברי הר"ן כאן ובין דברי הר"ן במסכת שבועות, כמו שיתבאר.

ג. שיטת הרמב"ם

דהנה הר"ן בשבועות (כה). הביא בשם הרמב"ם (הל' שבועות), שמי שנשבע שלא לאכול לעולם לוקה מיד משום שבועת שוא ואין שבועתו

ד. שיטת הר"ן

כלום, דדומה להא דמבואר בגמ' שבועות (כה). שהנשבע שלא לישון ג' ימים לוקה מיד ואין שבועתו כלום, דהו"ל שבועה שא"א לקיימה שאינה כלום.

אולם הר"ן (שם) חולק על הרמב"ם, וכתב דרק שבועה שלא לישון נחשבת שבועה שא"א לקיימה, אבל שבועה שלא לאכול נחשבת שבועה שאפשר לקיימה, משום שלבסוף כשיש סכנה מותר לו לאכול מדין פקוח נפש, ונמצא שהוא קיים שבועתו כפי שורת הדין. [ועי' באפיקי ים ובשיעורי ר' גרשון שביארו יסוד המחלוקת].

ה. סתירה בר"ן

הקשו כמה אחרונים [אפיקי ים, שיעורי ר' גרשון], שלכא' יש כאן סתירה בדברי הר"ן, שהר"ן בסוגיין ובגיטין כתב שנדר שלא לאכול לעולם נחשב נדר שא"א לקיימו, ואילו הר"ן בשבועות כתב ששבועה שלא לאכול לעולם נחשבת שבועה שאפשר לקיימה. וצ"ע.

ד) אם לשון 'פירות הארץ' כולל פרי העץ

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה מברייתא, 'הנודר מן פירות הארץ אסור בכל פירות הארץ ומותר בכמהין ופטירות'. וטעם ההיתר בכמהין ופטירות מבואר במפרש (ד"ה מותר), משום שהם גדלים אף על העצים ולא רק על גבי הארץ. ומשמע, שכל דבר שנתגדל רק על הארץ נכלל בלשון 'פירות הארץ'.

ב. דברי הרא"ש

הרא"ש (ד"ה בכל פירות הארץ) כתב, שלשון 'פירות הארץ' כולל בין פרי האדמה ובין פרי העץ. וכן פסקו הטור (יו"ד סי' שלא) והשו"ע (יו"ד שם), שהנודר בלשון מן פירות הארץ אסור אף בפירות העץ.

ג. תמיהת הרש"ש

הרש"ש תמה על הרא"ש, הלא חז"ל קבעו הברכה על פירות העץ בלשון 'פרי העץ' ולא בלשון 'פרי האדמה', וחזינו מזה שפירות העץ אינם נכללים בלשון 'פירות האדמה' שהוא דומה ללשון 'פירות הארץ'.

ד. תלוי במחלוקת תנאים

בחי' ר' עזריאל (ד"ה הנודר) ובחסדי דוד (לתוספתא שם) כתבו, שנידון זה תלוי במחלוקת תנאים, דמבואר במשנה במסכת ברכות (לה). שמי שבירך על פירות העץ בלשון 'פרי האדמה' יצא בדיעבד, אולם בגמ' שם מבואר שיש בזה מחלוקת תנאים. הרי שנחלקו בנידון הנ"ל, אם לשון פירות האדמה [או פירות הארץ] כולל גם פירות העץ.

ה. עפי"ז מיושב

על פי זה תירצו האחרונים הנ"ל דעת הרא"ש והפוסקים, שאע"פ שבתוספתא מבואר דלא כדבריהם כמ"ש הרש"ש, מ"מ ניחא, משום שיש בזה מחלוקת תנאים, והתוספתא סובר שהמברך האדמה על פירות העץ לא יצא אף בדיעבד, ודלא כשיטת המשנה בברכות, והרא"ש והפוסקים הנ"ל פסקו לדינא כשיטת המשנה.

דף נה

בענין שאלות בפרי העץ ופרי האדמה

המתקיים שנתים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה והשרש קיים ומוציא גזע אחר או שגם השרש כלה וחוזר וצומח מזרע הנופל כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא שאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורין.

וכן דנו בכמה פוסקים לענין פאפיה (papaya) אם דינו כפרי העץ או פרי האדמה. בדרך כלל, אופן גדילת פאפיה שרק עושה פירות לב' או ג' שנים ואח"כ חותכין וזורעים עוד פעם ולכן בדרך כלל יתכן שיש איסור ערלה במין פאפיה המצוי אצלנו. אכן ע' הבן איש חי (רב פעלים או"ח ח"ב סי' ל) שהתיר אכילתם מחמת ג' סיבות, א' שיש פירות בשנה ראשונה, ב' שהגזע חלול, וג' שהפרי צומח מהגזע ולכן מהענפים.

אכן ע' בשבט הלוי (ח"ו סי' קסה) שמעיקר הדין החמיר באכילתם ורק מחמת קולת הבן איש חי נקט שלא ימחה באלו האוכלים אותם, וז"ל 'וכן אני נוהג בעניי בהוראה (אע"פ שידענא דאיכא רבנים דמקילים לגמרי) דודאי איסור ערלה בפאפאיה הוא ספק דאורייתא נוטה לודאי איסור, איברא מפני כבוד קדושת תורת הגאון רב פעלים דהקיל בה לכתחלה עפ"י יסודות הנ"ל יש לי עמוד לסמוך עליו ולא מחינן ביה'. וע"ע בתשובות והנהגות (ח"ג סי' שלג) שג"כ החמיר לענים פאפאיה בארץ ישראל אכן למעשה היקל בפירות שגדלים בחוץ לארץ.

וכן יש דיון גדול בדברים הפוסקים לענין אננס (pineapple) שבדרך כלל רק אוכלים הפרי הגדול בשנה שניה (שהיא בדרך כלל הפרי הראשונה) וכן יש דיון לענין פסיפלורה (passion fruit) ואיכ"מ להאריך ורק לעורר.

שיטת הת"ק בריש הפרק היא שהנודר מן הירק מותר בדלועין. וביאר הר"ן שאין דלועין ירקות אלא פירות. ור"ע חולק וביאר הגמ' שכיון שכלל יותר במילי נדרו כגון שאמר 'ירק המתבשל בקדרה עלי' אוסר בדלועין ג"כ. ובשו"ע (יו"ד סי' ריז סעי' ד) נפסק כשיטת ר"ע ע"ש. ויש לעיין בכמה מינים שנחלקו בו הראשונים ואחרונים איך מגדירים אותם לענין ברכה ראשונה, אחרונה, ערלה, וכדומה.

אחד מהמינים שנחלקו בו הפוסקים הוי חציל (eggplant) אם דינו כירק או פרי ונפק"מ גדולה שכיון שאינו עושה פירות רק לשנה או שנתיים ואח"כ מת אם נחשבים כפירות אסורים לעולם מדין ערלה. בספר כפתור ופרח (פרק נו) נקט שפשוט שדינם כפרי ולכן אסור לאכלם משום ערלה וז"ל 'שהם אסורות לעולם משום ערלה וזה שהרי הוא פרי אילן שאין עליו עולין לו מעיקרו וגזעו מחליף ולעולם יצטרך לזרעו ונטעו בכל שנה ושנה'. וכן הביא דבריו בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' רצו) שלעצמו עכ"פ החמיר הגם שרואה הרבה שאוכלים אותם, וז"ל 'וכן אני עושה כי אני מחמיר על עצמי שלא לאכול הביד"ינגאון משום ודאי ערלה כו', ואפילו הכי אינו נמנע מלאכול אצל בעלי בתים אעפ"י שאני יודע בודאי שאוכלין הביד"ינגאון. וגם לא אסרתי אותם עליהם לפי שאין איסורו כל כך מבורר'.

אכן החיד"א (ברכי יוסף יו"ד סי' רצד ס"ק ד) הביא שהאריז"ל הרמ"ק ואחרים אכלו אותם בלי שום פקפוק וכן הכריע החזו"א (ערלה סי' יב אות ג) מטעם אחרת שמסברא קשה להגדירו כפרי שא"כ תאסר לעולם ולא מסתבר שהתורה יאסר דבר לעולם, וז"ל 'ונראה דגזע

דף נה

בענין מה שזוכים ע"י שמלמדים תורה לאחרים

תמצית הסוגיא:

במתנה היה מתקיימת בידו. וכן עיין בחת"ס ועיון יעקב המובא להלן דה' מאיר עיניו ומגלילין לו רזי תורה וכו' וכל זה ע"י שמלמד תורה לאחרים.

ובתפארת ציון הוסיף בזה עומק, דה' אומר דהוא נמכר עם התורה, וזהו שאמר עשה לי קיטון אחד, ונמצא דע"י שזוכה לתורה אז נחלו א-ל הוא נעשה נחלת ה', שה' בא אצלו, וכמובן דמי שיש לו השראת השכינה והרי ישראל ואורייתא וקב"ה חד, ואז יזכה לתורה ביתר שאת, ועיין להלן עוד בזה.

בגמ' הובא הדרשא דממדבר מתנה וממתנה נחליאל וכו' דכיון שהאדם עושה עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל אז התורה ניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א'ל וכו'. וכל הגמ' צ"ב ועלינו לפרש ויש בזה נ"מ לכולנו.

הרא"ש והמפרש ותוס' פירשו דצריך שיהא מופקר לכל היינו שיהיה מלמד תורתו לאחרים, ובמפרש הוסיף בחנם לכל. ובזה יזכה שיהא ניתן לו במתנה, ובביאור הדבר כתב מהרש"א דאז התורה מתקיימת בידו ואינו משתכח ממנו כדמצינו במשה רבינו שהיה שוכחו וכשניתן לו

תמצית מראה מקומות:

א. גמ' דף נה.

כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה.

ח. עיון יעקב.

מאריך בענין זה דע"י דמלמד תורה לאחרים ה' מאיר עיני שניהם דהיינו הלומד והמלמד, ובזה יזכה שלא ישכח תורתו.

ב. רא"ש ד"ה שהוא.

פי' שיהא מופקר לכל ללמוד תורתו לכל.

ט. גמ' תמורה דף טז.

מבואר ה' ענין שה' מאיר עיני שניהם, דהיינו שהמלמד יש לו הארה מיוחד ע"י שמלמד תורתו לתלמידים.

ג. תוס' ד"ה שיהא.

כתב ג"כ פירושו שיהיה מלמד תורה לכל

ד. מפרש ד"ה כמדבר.

פי' מלמד תורה בחנם לכל.

י. פלא יועץ.

מדבר במעלת ללמד תורה לאחרים אפילו אם עי"ז מתמעט לימודו.

ה. מאירי.

וביאר ענינו דממדיגת החכמה להשפיע מחכמתו לזולתו 'והיא היא המעמדת והמקיימת תורה ללומדיה' ע"ש.

יא. משנת ר' אהרן ח"א עמ' ל"ז ל"ח.

מסביר ע"י שהוא מבטל עצמו לכלל ישראל ללמדה להם, אז אין לו מציאות עצמי והוי ככלל ישראל ושפיר ניתנה לו במתנה דהוי כנתינת התורה לכללות של ישראל ע"ש דבריו העמוקים.

ו. חתם סופר.

ביאר דמה שניתן לו במתנה היינו שע"י התלמידים שהוא לומד עמהם ומפקיר עצמו כמדבר עי"ז זוכה להבין ולהשיג יותר מכח שכלו שהקב"ה נותן לו מתנה ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר, וגם הוי כירושה שאין לו הפסק ע"ש.

יב. משיב דבר ח"א סי' כ"ד.

מבאר סיום הגמ' 'נחלו א-ל' דהיינו דנעשה נחלו לו זוכה לחידושי תורה שיהיו שלו, וע"ש דבר נפלא, דמכאן נלמד דהמחדש חידושי תורה הוי בעלים עליהם דה' הנחילו תורתו שיהא שלו, אולם אינו יכול לאסור מלהדפיסם דלמנוע תורתו מאחרים אין לו בעלות.

ז. מהרש"א.

מבאר דה' 'ניתנה לו במתנה' ר"ל שאינו משכחה, כדמצינו במשה רבינו דהיה משכחה וע"י שהקב"ה

יג. שיטה מקובצת.

מפרש הא דעולה לגדולה היינו שנוחל ב' עולמות,
עוה"ז ועוה"ב.

יד. תפארת ציון.

מבאר כמו שהובא לעיל דנחליאל ר"ל שנחלו ה'
שנעשית נחלה להקב"ה שיבוא אצלו ובזה הוא זוכה
לתורה וכו'.

בעל השטר על התחתונה, אדרבה כל הנותן בעין יפה גותן. ואין זה כלום, שכל שטר שבעולם יד בעל השטר על התחתונה ומטעם המוציא מחבירו שהוא כלל גדול בדין, ובכלם אם תפס אין מוציאין, שזה שאומר יד בעל השטר על התחתונה אינו אלא כמי שאומר יד המוציא מחבירו ידו על התחתונה, הא אם תפס אין מוציאין, וכן כתובה גדולי המחברים בסוף הלכות מלוה ולוה (רמב"ם שם פכ"ז הט"ז) ואם כן הדרה קושיא לדוכתה. ומכל מקום רבותי כתבו שאינה קושיא שפשוט היה להם במלת עללתא שכוללת כל דבר הבא דרך צמיחה לפירוש הראשון, או כל מיני אוכל לפירוש שני ואין זה אצלם לשון מסופק אלא לשכר בתים וספינות והדומה להם כגון שכר הכלים.

ממדרגות החכמה והאחרונה שבהם הוא להשפיע מחכמתו לזולתו, והיא היא המעמדת והמקיימת תורה ללומדיה, דרך הערה דרשו (במדבר כא יח) ומדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות, אם עושה תלמיד חכם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה נתנת לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל, וכשנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות, ואם הגביה עצמו הב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא, ולא עוד אלא שבני אדם מבזין אותו ושוקפין¹⁶ אותו בקרקע שנאמר ונשקפה על פני הישימון. ואם חוזר בו הב"ה מגביהו שנאמר (ישעיה מ, ד) כל גיא ינשא.

[נה, ע"ב] הנודר מן הדגן מותר בארז ובדוחן ובחילקא והוא חטין הכתושין וחלוקין

אינו גובה משאר נכסים שיש לו שם. ומכל מקום יש פוסקין כאב"י ור"ב¹⁶ דעללתא כל מילי משמע, מפני שהוא לשון עליה, ומשום דאב"י ור"ב בתראי נינהו ומכל מקום כל מילי דקאמר י"ש מפרשין בו¹⁷ כל גידולי קרקע, ר"ל כל דבר הצומח ועולה מן הארץ מלשון עליה ולא קרקע, אבל נסתפקו בשכר בתים וספינות שהוא כעין עליה וצמיחה, אם הוא בכלל שכל דבר הבא על ידי ריוח ושכר או השבחה לשון עללתא הוא, או שמא הואיל ומכל מקום גופן מתישן ופיתח בכל יום אע"פ שאין פחת שלהן בא ביחד אלא מעט מעט עד שאינו ניכר, אין שכר שבתם בקרא עללתא, ולא הובררה. ולדעת זה נדר בעללתא אסור בכל גידולי קרקע, ומותר בשאר נכסים, ולענין הדין גובה מכל גידולי קרקע אבל לא משאר נכסים, דהא מריוח הבא משאר נכסים הדבר בספק, ולענין נדרים מחמירין בה. ולענין הדין קולא לתובע וחומרא לנתבע ואין מגבין לו מהם, אלא שאם תפס אין מוציאין הימנו. ויש מפרשים¹⁸ במה שאמר עללתא כל מילי משמע כל מיני אוכלין ומשקין. ויש שואלין לענין הדין מיהא הרי עללתא ודאי לשון מסופק הוא, מחמשת המינין לבד ולשאר מיני עליה, ר"ל אף גידולי קרקע לפירוש ראשון, או כל מילי לפירוש שני, ואם כן האיד מגבין מהן והלא יד בעל השטר על התחתונה, והיה לנו לדון כל שהוא חוץ מחמשת המינין הן גדולי קרקע הן כל מיני מאכל בספק, כשכר בית וספינה ולהיות יד בעל השטר על התחתונה, וכדתנן (בבא בתרא ק"ז ע"ב) חצי שדה אני מוכר לך נוטל כחוש, ותירצו רבים שכל המקבל מתנה אין אומרים יד

18. ראה תוס' וראמ"ה. 19. כגירסת השאלות והערור המצויינים על הגליון בש"ס, ולפנינו

הגר"א וחידושי רע"א שם. 16. עיין רמב"ן, רשב"א ר"ן ועוד. 17. עיין ברש"י וריטב"א.

י"ב ריש ע"ב, וכאשר העיר הזה המשנה למלך רפ"ה מאיסורי מצה ע"ש. וכבר כתבתי בחשבותי מה שהכריחו חכמים לפרש דבש דז' המינים דבש תמרים ולא כל מיני מתיקה, דא"כ גפן תאנה ורמון למכ לי, והשחא אין לומר דבש דבש אשאר מיני מתיקה קאי, כגון תפוחים וכדומה, דכיון דבש הוא שני לארץ שני וגפן שלישי לארץ ראשון, עיין ברכות מ"א ע"ב, וידעו חז"ל שא"ל שיהיה שום מיני מתיקה חשוב מגפן תאנה ורמון וזולת דבש תמרים, ע"כ דבש דשחא ארץ ישראל דבש תמרים הוא". ואמנם הכא בקרא דד"ה כולל כל מתיקה, דקרא דאורייתא דבש, ומרבה שארי פירי בכל תבואת השדה, שהיידים צבורים מתקנתא דחוקיה מלך יהודה. ועוררני רב א' שכ"כ רש"י בנחמיה קפיעל יו"ד פסוק ל"ו, וצבורי כל פרי כל עץ, פ"י רש"י צבורי של כל פרי האילן הם מדברי חכמים עכ"ל.

איברא הדבר לע"ג דלא לשתמע בשום מקום בשני התלמודים ובזמם צבורים שיהיו מציאים צבורים בכל זמן בית שני שמחזיקים ונחמיה ואילן, כ"א מז' המינים. וחו לע"ג אך יכולים לחקן הבאת צבורים ממה שלא חייבה תורה ולעשות חנופה במצח כעין עצודה, וה"ל חולין בעזרה ופעור ממעשר, עיין ש"ס צ"ב פ"א ע"ב. ולא ידעתי פתר לקושיא זו אלא בעיבור צבורים, ואליבא דר"ש במתני' פ"ג דצבורים משנה יו"ד, וע"ש תי"עט, ומיכו הרמב"ם [כ' צבורים פ"ב הי"ח] פסק כר"ע ול"ע.

וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. כלפי שדרשו חז"ל על עוסקי תורה מנחליאל כיון שנחלו חל, במות, מגזיכין אותו וסוף הכבוד לבוא, אמר ומצמות הגיא, כל מה שמוסיף גדולה הוא מוסיף ענוה, הקצ"ה מגזיכו והוא משפיל ענמו, והיינו הגיא. ואמר זה הגיא הוא בשדה מואב ראש הפסגה, שדה מואב היא התורה, כמו שדרשו [צרכות י"ח ע"ב] על פסוק אריואל מואב, וענוה היא ראש ועטרה, דכל מה שעשה חכמה עטרה לראשה עשה ענוה עקב לסוליתא [ירושלמי שבת פ"א ה"ג], נמלא זה הגיא הוא צמחא ראש הפסגה, ונשקפה ע"פ הישימון שהוא מקום חרב ושמש, ע"ד וצנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם [ישעי' נ"ח י"ב צ"א].

וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א"ל. נ"ל דמה שניתן לו במתנה, פירוש שעי' התלמידים שהוא לומר עמכם ומפקיר ענמו כמדבר עי"ז זוכה להבין ולהשיג יותר מכח שכלו,

אחצואות השדה דקרא קאי, ומש"כ לא הדר פריך רב יוסף הא תבואה ה' מינים היא, כדפריך רב יוסף לקמן, משום דהכא לא אחצואה דקרא קאי אלא אהרבו, והוב ס"ד השחא דר"מ ורבנן פליגי מהיפוך להיפוך, דלרבנן דגן ה' מינים ותבואה כל מילי, ולר"מ דגן כל מילי ותבואה ה' מינים, עד דאתי ר' יוחנן וחדש לן דתבואה לא פליגי, ומודו רבנן דה' מינים, וכיון דדגן ותבואה תרווייהו ה' מינים משמע, א"כ קשה מתבואת השדה דקרא, לכן המתין רב יוסף להקשות עד לקמן.

אמנם לכל המפרשים נ"ל דוחק לפרש כן, דלר"מ יהיה כל מילי דמדיגן חייב צמעות מן התורה, אע"כ דגן שבתורה כ"ע לא פליגי דה' מינים הוא כמ"ש הרשב"א [ד"ה למימרא], ולא פליגי רק בלשון צני אדם, וש"ס פריך מקרא דדברי הימים דמשתי בתקנתא דחוקיה וסיעתו שהוא בלשון צ"א כמ"ש הרשב"א, א"כ לק"מ מהרבו, דודאי הרבו על דין תורה, דמדאורייתא לא חייבי אלא חמשה מינים והם הביאו כל מילי דמדיגן, אלא הקושיא היא מסיפא דקרא כל תבואת השדה, ואהא משני אציי פירות וירקות. והו"מ רב יוסף להקשות מיד, הא לר"מ תבואה ה' מינים היא, אלא שהמתין מסדר הש"ס וסידר קושית רב יוסף אדר' יוחנן דקשו' לכ"ע, עיין רשב"א [ד"ה אמר רבא] וק"ל. ומדברי ר"ש ריש מס' מעשרות [פ"א מ"א] משמע כפי' רש"י דשמעתין ע"ש.

לא תויי פירות הארץ. הנה בקרא [ד"ה צ"ל ה'] כתוב וכפרון הדבר הרבו צני ישראל ראשית דגן תירוש ויילך ודבש וכל תבואת שדה ומעשר הכל לרוב הביאו, ואי ראשית תרומה קאמר, ומן התורה לא מחייב אלא דגן תירוש ויילך, ופירות האילן מתקנתא, א"כ קשה מ"ש דפריש דבש טפי, דהיינו דבש תמרים טפי משארי פרי אילן דנכללו בכל תבואות הארץ. ע"כ נ"ל לכאורה כפירוש רד"ק [שס] דאציבורים קאי קרא, ודבש היינו דבש תמרים וכאשר אצאר א"ה. ותמוהים בעיני דברי הירושלמי [צבורים פ"א ה"ג] דמיייתי המשנה למלך פ"ב דצבורים הלכה י"ט, ואי ס"ל מעשר פירות דאורייתא, א"כ מ"ש דבש דפריש קרא, אצל לרד"ק דקאי אצבורים פרע דבש תמרים.

ונ"ל לדבריו אע"ג דבש דתורה דבש דתמרים קאמר, דברי תאנים ורמונים וגפן מפורשים בקרא, מ"מ הכא כולל בקיזור כל מיני מתיקה דבש, כפירוש רש"י [ויקרא ב' י"א] גבי כל שאור וכל דבש לא תקעירוהו וכמבואר בזמם שבושות

(ה) וכ"כ רש"י טוכה ו' ע"א ד"ה דבש.

(ו) שו"ת או"ח סי' קצ"ז ד"ה בקראי.

(ז) עי' חיי יומא ע"ח ע"ב ד"ה ודע.

(ח) עי' חיי הר"ן חולין ק"כ סע"ב ד"ה ומינה, תורעק"א בכורים פ"ג מ"ט.

(ט) וכ"כ בקיצור גמ בשו"ת ח"ו סס"י כ"א. - וע"ע ח"ס ויקרא ו' א' ד"ה כל, חיי סוגי' (ירושלים תרנ"א) י"ג ד' ד"ה ומ"ש. ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תתקס"ב ד"ה ולענין מה שכתבת (השני).

(י) כחולין פ"ט ע"א: אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכס שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני.

(יא) תו"מ השלם במדבר, ק"ד א' ד"ה ומבמות.

שהקצ"ה נותן לו מתנה ומגלן לו חי תורה ונעשה כמעט
המתגבר [כאבות פ"ו מ"ב], אך אפשר שישג היום וישכח מחס
כמתנה ע"מ להחזיר, ע"כ אמר נחלו אל, שנותנים לו צירוש
שאין לה הפסק, והיינו כנחר שאינו פוסק^(א).

[וכיון שנחלו אל עולה לגדולה וכו', ואם הגביה עצמו
הקב"ה משפילו וכו', ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו].
איתא במס' סוטה [ה' ע"א] ואת דכא ושפל רוח, חד אמר אחי
דכא, וחד אמר אחי את דכא, שהרי הקצ"ה הניח כל הרים
וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה.
וי"ל אלו ואלו דא"ת. דודאי מי שהוא עניו הקצ"ה מגביהו, כמו
דאמרין וממדבר מתנה, אם אדם משים עצמו כמדבר שהכל
דשן בו, תורה נתנה לו במתנה, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה
שנאמר ומנחילאל צמות, ואם מגים לבו הקצ"ה משפילו שנאמר
ומצמות הגיא וכו', והקצ"ה מנסה את האדם אם אחר שמגביהו
יחזיק עדיין צמדת ענוה, כמ"ד צקהלת י' ד' אם רוח המושל
תעלה עליך מקומך אל תנה, לא מרובכם מכל העמים וגו' כי
אתם המעט [דברים ז' ז']. ואמרין צ"פ כיסוי הדם [חולין
פ"ט ע"א] אל הקצ"ה לישראל חושקני צכס שאפילו בשעה
שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם וכו', כי יותר
שניתוסף גדולה לאדם לריך להשפיל עצמו
ולתת תודה על חלקו שאינו ראוי לו, ואם ישאר
בענותותו אז ראוי שתשרה עליו שכינה, כי אין הקצ"ה משרה
שכינתו אלא על עניו כדאמרין לעיל ל"ח ע"א. ולכן מתחלה,
אחי דכא, הקצ"ה מגביהו, ואח"כ כשלא עזז מקומו ועדיין
[הוא] צשפלות וענוה, אז אחי את דכא, שכינה שורה עליו.
ואפשר שזה כונת הרמב"ן צ"פ וירא [צראשית י"ט ע"א] צקרא
ותאמר הצבירה, שישראל נקראים צכורי דלים [ישעי' י"ד ל'],
שהם דלי הדלים, היינו שנעלו שני חלקים גדלות ושפלות. קודם
גדולתם וגם אח"כ הם דלים וענוים, וצ' פעמים ד"ל גמטריא
חיי"ם, ח"ש ואתם הדצקים צכ"א [דברים ד' ד'], השראת
שכינה עליכם ע"י מדת ענוה שלכם, חיי"ם כלכם היום^(א).

דף ג"ו ע"ב: הנודר מן העיר וכו' ואסור לביכס
לעבורה. מ"מ אם עיר נבנית
שם ויש להעיר ההיא שם צפני עצמה, היא נדונית כעיר צפני
עצמה, כאשר ביארתי בתשובתי סי' תתכ"ו^(א), ועיין תשו'
מהר"מ אל"ש ח"צ [סי' פ"ב].

מן האגף ולפנים כו'. הא מן האגף ולחוץ אינו צכלל צית.
וצפסחים פ"ה ע"ב נמי מוכח כן, דהרי שערי ירושלים
שלא קדשו מפני המלורעים, לא קדשו ממילא ע"י קדושת
העיר, ושערי עזרה קידשו צפ"ע אצל אגב עזרה לא נתקדשו,
וכן פסק הרמב"ם באוכלי פסחים רפ"ט מק"פ ע"ש. והנה
מעוצי שפת הדלת ולפנים כלפנים, ומעוצי שפתה ולחוץ כלחוץ,
ומקום עוצי הדלת עצמה אינו יודע, וכמדומה לי שלא נחזון
מג"א סי' נ"ה סקי"א צכס ס' תניא, וע"ש צאליה רצה ול"ע,
ועיין לח"מ כאן [ה' גדרים פ"ט הע"ז]^(א).

שאני גבי בית דכתיב מן הבית עד שיצא מן הבית כולו.
[עיין דרשות ח"ג, ל' א' ד"ה עלינו].

דף ג"ז ע"א: קונם פירות וכו' אסור בחילופיהן וכו'. כל
ענין חילופים ביארתי לעיל מ"ז ע"א
וע"ב ע"ש היעב.

קונם פירות האלו עלי וכו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן.
ולעיל מ"ז ע"א צעי רמי צר חמא האוסר פירות אלו
לפלוגי מהו בחילופיהן ולא אפשר. ויש צכאן ד' שיעות, הר"ן
[ותוס'] וברש"א וברא"ש וברמב"ם.

א' מדברי הר"ן מצוחר דלשון פירות אלו דוקא, דמשו"ה
אמדין כוונת הנודר שיהי כהקדש, אצל אי לאו דאמר אלו
או כיוצא בו, אל"א לפרש כוונת הנודר שיהי כהקדש, אמנם אי
עצמא משום קנסא דהחליף איסורי הנאה, לזה לא לריך אלו,
ומשו"ה החליע דאיצטיתו של רמי צר חמא הוא רק צפירותיו
על פלוני, אצל מתני' דמיירי לאוסר על עצמו, פשיט דאין לחלק
צין החליפו הוא או החליפו אחרים דאזלין צתר כוונתו וצזה
אין ספק דאל"ה אלו למח לו, ודברי הרצ"י צסי' רי"ו צכצנת
דברי הר"ן תמוהים, וכן דבריו צכ"מ פ"ה גדרים [הי"ג]
וכבר נתעורר צזה לח"מ שם.

ב' שיעת ברש"א צחי' גדרים מ"ז דס"ל דלעצמא דקנסא
נמי צעי' שיאמר אלו, דאי אוסר על עצמו סתם פירות
אינם צכלל שארי איסורי הנאה דקנסו צבן, ולפ"ז האי צעי'
דרמי צ"ח הוא ספק משני הצדדים אי עצמא משום כוונת
הנודר וליכא שום קנס צשום איסורי הנאה, או אי עצמא
משום קנסא וליכא משום כוונת הנודר כלל, ואפילו צאוסר על
עצמו פירות אלו לית צכו אלא משום קנסא למחליף עצמו,
ונראה שזה דעת תוס', שהרי צדף מ"ז צפי' תן התם פירשו

וכ"מ בגמ'. וכ' ע"ז מרן: היינו בפסחים כ"ה ע"ב דוקא שערי
ירושלים ומשום מצורעים לא נתקדשו תוכן. וג"ל דהרמב"ם [ה' ק"פ
רפ"ט] פסק באוכלי פסחים תוך הפתח כלחוץ. היינו טעמא
מדאיצטריך לקדש תוך של העזרה, והרי שערי ירושלים שלא קידשו
משום מצורעים, לא קידשו ממילא, ש"מ סתמן כלחוץ. ולפענ"ד ראייה
ברורה מדויקא דמתניתין גדרים דף ג"ו ע"ב, ואין לומר דהולכין בתר
לישנא דאינשי, דא"כ לא הוי הש"ס מקשה התם.

(ב) וע"ע תו"מ השלם ויקרא, כ' א' ד"ה וי"ל, חי' שבת ק"מ ע"ב
ד"ה בר בי רב (הראשון).

(ג) תו"מ השלם בראשית, קט"ו א' ד"ה והנה.

(ד) גרפסה בשו"ת אה"ע ח"ב סי' י"ג. - ועע"ש סי' ל"ג ד"ה
ואודת, לענין עיבורה של עיר.

(ט) וכ"כ בהגה' שו"ע אר"ח שם, על מש"כ המג"א לענין צירוף
מנין, דמקום סגירת הדלת הוי כלחוץ. ובס' תניא פסק דהוי כלפנים,

כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה. מכתב מאלהוב-ב. 26. משנת רבי אהרן ח"א לז, ח"ב קט, ח"ג קמז. שיחות מוסר ז ל"א.

ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו. מכתב מאלהוב-א. 166.

ליקוטים

שמחו הם ולא את החתן וכלה. בעבור רבי שלא היה רוצה וא"כ עברו בדיחותא וא"כ עברו בה' קולות ומשו"ה אמר בר קפרא לעוברי רצונו דעברו בה' קולות ויהיו דבריו כלפי האנשים שזימן רבי והיו נהנים מסעודה ואינם משמחים החתן והכלה ואלהים קרא עוברי רצונו מטעם הנזכר (א"י הים):

מ"ד ומדבר מתנה וכו' כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה לו התורה במתנה וכו' ואם הגביה את עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו וכו'. פירושו דבר זה כמו שהתבאר לפני זה, כי אין התורה שייכת רק אל מי שאין לו גאווה והכל שוה אצלו ולזה ראוי התורה. ועוד כי התורה גם כן היא הפקר לעולם, ולכן אין מתיחס אל התורה כי אם מי שהוא הפקר גם כן כמו שהיא התורה. ומה שהתורה היא הפקר, לפי שהתורה אינה מעולם הזה רק מעולם העליון, ולכן התורה היא אל הכל בשוה ואין לאחד חלק יותר מאחר, והכל הוא מצד הפשיטות שבתורה, ולפיכך כאשר הוא עושה עצמו הפקר לכל ויש בו מדה הפשיטות ראוי אליו התורה שהיא הפקר. ודבר זה באור במדרש (במ"ר פ"א) התורה נתנה במדבר ובאש ובמים מה אלו הפקר לעולם כך התורה הפקר לעולם. ואמר כאשר מקבל

(גנמ' דף נד ע"ב) אמר שמואל נר"ן פמ"ד עי"ן נונא סמא לעינים וכו'. ועד"ו יש לפרש מ"ש [נמדצר יא] זכרנו את הדגה וגו' ועתה נפשנו יצאה אין כל כלתי אל המן עיינו ר"ל דאין לנו דבר המועיל לנו המן לגבי דגים רק לענין תועלת העינים שהדגים מסמין את העינים ולא כן המן:

מ מאי דכתיב ומדבר מתנה וגו'. דלפי פשוטו כמו שפירש התרגום ומדאמייהב לכו נחתא עמהון לנחליא וכו' לא ה"ל למכתב נחליאל אלא ממתנה לנחל ומנחל לצמות וכו' גם למה קרא הצאר מתנה טפי מן המן והענין דלמרינן [מעניט ט. ג] מתנות טובות נתנו וכו' לכן דרשוהו על התורה כיון שעושה אדם עצמו כמדבר וכו' דהיינו שתלמודו מתקיים בידו והכי מפורש בפרק כ"ד מעצין (עירובין נד). כמ"ס לעיל פרק אין בין המודר [למ]. גבי משה שנתחלה היה למד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה וכו' נקרא נחלת ה' כמ"ס [דגרים נב] יעקב חזל נחלתו ימנאכו בארץ מדבר וגו' ומשנחלו אל ונקרא נחלת ה' עולה לגדולה שנאמר ומנחלאל צמות כמ"ס גם צענין [שם] ישארו על אצרתו וגו' ירכיבו על צמתי וגו' ואמר ואם הגביה עצמו וכו' צמות קמא דצקרא פירש שהקצ"ה מגביהו אצל ומצמות צמא ע"כ קרא מוקים אנפשיה דבהכי איירי אס הגביה עצמו יותר מדאי הרי הגיף שהקצ"ה משפילו ואמר ולא עוד אלא ששוקעין וכו' הוא רמו על כפול הענין שאמרו בו [אבות פ"ד מ"ד] מאד מאד הוי שפל רוח וצפרק כ"ד מעצין הך מלתא לימא: כל גיא ינשא. האי קרא לאו צענינא דהכא כתיב אלא קרא הוא נישעיה אלא דה"ק גם שכבר כתיב ממדבר וגו' ומנחלאל צמות דמשמע שהקצ"ה מוכהו ע"י התורה משפלות לגבוה

עיון יעקב

מ כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל. פרש"י ללמד תורתו לכל וכדאיתא במדרש ריש פ' במדבר [במ"ר פ"א אות ז] דלכך נמשלה התורה למדבר מה מדבר חנם לעולם אף דברי התורה חנם לעולם ואינו מונע בר ולפי שיש לו מדה זו כמשה שנהג בו טובת עין ונתן אותה לישראל בחנם כדכתיב [דברים ד] כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם התורה ניתן לו במתנה כדי שלא ישכח אותה כמשה כדאיתא לעיל פרק אין בין המודר [לד:] וכו"ג איתא בתמורה פרק יש בקרבנות דף ט"ו בשעה שהתלמיד הולך אצל הרב ואומר לו למדני תורה אם מלמדו תורה מאיר עיני שניהם ה' [משלי כט] ומה שאמר וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל היינו שנמחלו עוונותיו כדכתיב בפ' כי תשא [שמות לד] וסלחת לעוונותיו ולחטאתיו ונחלתנו (ופרש"י בחומש ותתנו לך לנחלה מיוחדת שתשרה שכינתך על ישראל) ש"מ דלא נקרא נחלת ה' עד שנמחלו עוונותיו וא"כ שפיר קאמר וכיון שנחלו אל עולה לגדולה כי אין אדם עולה לגדולה א"כ מוחלין לו על כל עוונותיו וק"ל: ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו. ולא חיישינן שיחזור להתגאות כיון שידע שגאות אדם תשפילנו מאד ועיין במהרש"א:

עין יוסף

מ ולא עוד אלא ששוקעין וכו'. ובערוך ערך שקף גרס אלא ששוקעין אותו בקרקע וכן איתא בשאלתות פרשת נשא סימן קכ"א כורם קיר תרגום כורמית דשקפא בכותלא (מוסף הערוך):

מ שהוא מופקר לכל. ללמד תורתו לכל: ונחליאל. נעשית לו התורה כמו נחלה: ששוקעין אותו. בארץ כמו המשקוף: כל גיא ינשא. אף על גב דלא כתיב גבי האי קרא דמנחלאל צמות דהא איהו כתיב צמורה והאי צנצאים אפילו הכי כיון דכתיב דהקצ"ה משפילו כגיא מיימי ראיא שהמשפיל עצמו סופו לעלות מדכתיב כל גיא ינשא: ואלא ש"מ בעיבורה הוה קאי. וקרי ליה ציריחו: אימא אפילו

הנזדר מן הירק פֶּרֶק שְׁבִיעִי

מ * מאי דכתיב (במדבר כא) "וממדבר מתנה, וממדתה נחליאל, וממדתה למות"? פֶּרֶק שְׁבִיעִי אֶת עֲצָמוֹ בַּמִּדְבָּר, שְׁהוּא מִפְּקָר לְכָל - תּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ בַּמִּתְנָה, שְׁנֵאמַר "וממדבר מתנה". וְכֵינֵן שְׁנֵתָנָה לוֹ בַּמִּתְנָה - נִחְלוֹ אֵל, שְׁנֵאמַר "וממדתה נחליאל". וְכֵינֵן שְׁנֵתָנָה לוֹ אֵל - עוֹלָה לְגִדּוּלָה, שְׁנֵאמַר "וממדתה למות". וְאֵם הַגְּבִיָּה אֶת עֲצָמוֹ - הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁפִּילוֹ, שְׁנֵאמַר (שם) "וממדות הגיא". וְלֹא עוֹד אֵלָּא (שְׁשׁוּקָפִין) [שְׁשׁוּקָפִין] אוֹתוֹ בְּקִרְקָע, שְׁנֵאמַר (שם) "וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיָּשִׁימֹן". וְאֵם חוֹזֵר בּוֹ, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְגַבִּיָּהוּ, * שְׁנֵאמַר דף (ישעיה מ) "כָּל גִּיא יִנְשָׂא". * מִנְּאָ לָן דְּעִיבּוּרָא דְּמִתָּא בְּמִתָּא דְּמִי? דף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קָרָא (יהושע ה) "וַיְהִי בַּהֲיֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָחוֹ" וְגו'. מֵאֵי 'בִּירְיָחוֹ'? אֵילִימָא בִּירְיָחוֹ מִמָּשׁ, וְהָא פְּתִיב (שם) "וִירְיָחוֹ סִגְרָת וּמִסְגְּרָת"! אֵלָּא שְׁמַע מִינָּה: בְּעִיבּוּרָה. אֵימָא אֶפְלוּ בַּתְּחוּמָּה!

הר"ן

מ מאי דכתיב וממדבר מתנה וכו'. הוקשה לו שאם הם מסעות היל"ל וממדבר למתנה וממתנה לנחליאל לזה דרש הכתובים האלה שמדברים בת"ח שנקרא מחוקק שצריך להפקיר תורתו ללמד תורה לכל בחנם ואז נותנים לו מן השמים שמגלים לו רזי תורה ואינו רוצה הקב"ה שיחזיק לו טובה על זה כי הרי היא בתחלה נחלה הבאה לו במשפט מאת אבותיו ומתוך כל

כמשה כדאיתא לעיל פרק אין בין המודר [לד:] וכו"ג איתא בתמורה פרק יש בקרבנות דף ט"ו בשעה שהתלמיד הולך אצל הרב ואומר לו למדני תורה אם מלמדו תורה מאיר עיני שניהם ה' [משלי כט] ומה שאמר וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל היינו שנמחלו עוונותיו כדכתיב בפ' כי תשא [שמות לד] וסלחת לעוונותיו ולחטאתיו ונחלתנו (ופרש"י בחומש ותתנו לך לנחלה מיוחדת שתשרה שכינתך על ישראל) ש"מ דלא נקרא נחלת ה' עד שנמחלו עוונותיו וא"כ שפיר קאמר וכיון שנחלו אל עולה לגדולה כי אין אדם עולה לגדולה א"כ מוחלין לו על כל עוונותיו וק"ל: ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו. ולא חיישינן שיחזור להתגאות כיון שידע שגאות אדם תשפילנו מאד ועיין במהרש"א:

עין משפט
טר מצוה

ב"ר אבא בר כהנא פ"ד מהל'
פסח"ת הל' ח':

שיטה מקובצת

[illegible][illegible]

תורה אור השלם
(א) לא בשמים הוא
לאמר מי יעלה
לנו השמיעה ויחקה
לנו השמענו אתה
(משפחה: ויחקה ל, יב)
(ב) אלה המצוות אשר
צוה יי את משה אל בני
ישראל בזה סדר:
(יחזקאל כ, יד)
(ג) ודבר יי אל משה
בנים אל פנים פאשר

ה' תשס"ב: ושמחת לה' אלהיך
אשר אתה עושה לך.
(ד) וילקחה
תחילה ותעשה
לך חן וחסד
לפני ה' אלהיך.
(ה) וילקחה
תחילה ותעשה
לך חן וחסד
לפני ה' אלהיך.

כגון המש עשרה נשים
שגידלו): ותצננה. הו'
ר"י ל"ך ועוד מבקשת
ואיש תמכים זה בינוני
צא בדבר: ור' יהודה
שלא יהא יכול לקיימן
ולא כצבד אף הלל):

להלן דואר לא ינטרך דכמיז צה (משי לא) היטה כלמיז
 דכמיז לעיל עתמיאל בן קנו אחי כלב אלמא כלב
 בן קנו היט (5) וז דכמיז דדוכמא אחרימי (הספסד) כלב בן יסוהה הקנימי
 לא כמיז בן קנו: הדיד את עוברה אשה, מפרס צפ"ק דקטוה (דף 31)

ששאל את מרים שהיתה עושה מחמה
וחיו הכיוון שנשאלה לשם שמים מעלה
עלי ירכיבון כאלו ילדה: הווררה דקנה.
ועתה נאלץ אחיו מן האס: דיקא נמי.
דכלב לאו בן קנו הוא דכמיב דבוכמא
אחריהי כלב בן יפיה קנזיו ולא
כמיב בן קנו אלמא גידלו קנו ולא
ילדו: וזו עשייתו יז מרעה ג'בלתי וז'
כלומר לגמלי יסגני יז הרע מלשגות
שלא יסגני יז הרע לשגון ממלמוד
מורה: יעצבי. משמע עליו עבד
וכי יזמר לפיו אל אלה עושם יז
קך מוטב ואס לאו הריני הולך בנסיו
לשאל הריני מח עעצמי דמחנהרמיני
(במשנה ג') ויתעצבו ואיתנסיו:
כיוצא בדבר אהא אומר. שכל
המוסר עצמו לחור אחר
ממלאין לו שאלותיו: וזו ואיש תכבים.
כיוצא שידע שני מקרים או ששלה
(ס') מוסקת שני: באר שני
שניהם. שאלה הרב כ"ץ עדין לומר
ומלמוד הקב"ה: עושה וזו שניהם.
עשיו הוא ממחיל לעושים הדברים
לזה חסד ולה טיפס: כיוצא בדבר
ב'. המסקנע על מונומיו ועל כרציו
שמוקקין לו מן השמים למלא שאלותיו:
א. חסדו. שטיפסו עליה ושיעברה
שמה (ס'): שפדוש. ולו וזו ומתברר
ושמנו עליה שפדוש לו דליין כמסר:
וכי

ידה עתניאל בן קנו אחי כלב (הקטן ממנו) [ויתן לו את תורה אחרת אותה בוקע על אשתו^א וירי בבואה ותמיתוהו] מר רבא א"ר יצחק אמרה לו מה חמור זה כיון שאין לו בתוך ביתה מיד צועקת^ב ותאמר תנה לי ברכה כי מים אדם שאין בו אלא תורה בלבד^ג ויתן לה כלב את יוונים ותחתונים יבקש^ד ומגו מזונות וכלב בן קנו הוא וכתבי בן קנו הוא^ה וכן חצרון הוא דרבי^ו וכלב בן חצרון^ז הוא עתניאל הוא יעקב^ח ומה שמו יהודה אחי שמעון ומנחם שענאו אל דרבי^ט ויקרא יעקב לאלהי ישראל (עמוד עושה מרעת) לבתי עצמי ויבא אליהם את מלמדים ויתיה ידך^י עמוד שלא ישתבח תלמודי מלבי לא ישובני צה"ל מלשנות^{יא} אם אתה עושה בן מוטב ואלו אשר שאל כיוצא בדבר אתה אומר^{יב} רש ואיש תככים וכו' ואומר לו למדני תורה אם מלמדו מאיר עיני שניהם כרכם לזה עושה אותו טיפיש טיפיש לזה עושה אותו חכם וירא ורביה ותרביא אתה נבולי בבנים וכבנות ויתיה דך

לאו הריני הולך בנסים לשאול ויבא (י) ב' אלהים את
שני מאיר עיני שנתה ה' בשעני הולך אצל בעל
ש נפגשו עושה בולם ה' מי שעשאו עשיר לזה עושה
(י"א) "ת"ד ר' שמעון אומר חמש חמאות מתות ולד
שכפרו בעליה וחמאת שעבירה שנתה (י"ב) א' אתה
יבור וא' אתה יכול לומר תמורת חמאת בציבור לפי
תו בעליה בציבור לפי (יג) שאין הציבור מתים (יד) שכיפרו
יחיד בין בציבור אמרת ילמד (אדם) סתום (טו) ממפורש
ושעבירה שנתה ביחיד דברים אמורים ולא בציבור
(כז)

[illegible][illegible]

דבר ויחי י"ח עמ"ה. דע יוסף בן יעזר לא נחלקו בסמייה ולא בשום דבר לא נחמטע אלז ולהבי נקט סמייה דהיא הימח מחקות ראשונה שנחלקו צו חכמים מעולם ומיוסף בן יעזר ואילך היה צדק דופי של סמייה שנחלקו בסמייה שלמים ביום טוב כדאמר' בחגיגה (דף טו.)

[illegible]

וַיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ אֵת הַחֹרֶן עֲתִנְיָאֵל בֶּן קִנָּן מִתּוֹךְ פְּלִפְלוֹ שְׁנֵי שָׁמָר (ס) וְיִי
(כמה בתו לאשה) ולמה נקרא שמוה עכסה (ס) ^ט שֶׁכֵּחַ
שָׁאֵל מֵאֵת אָבִיהָ שְׂדֵה וְתִצְנָה מִעַל הַחֲמֹר מֵאִי וְתִצְנָה
וְאֵכֵל בְּאֹבֶסוֹ מִיד צֹעֵק כִּךְ אִשָּׁה כִּיּוֹן שָׁאֵן לָהּ תִּבְּוֹא
וְרִץ הִנֵּג נִחְתִּי בֵּית שְׁמוֹנֶגֶב מִכָּל מִוֶּכֶה וְנִתְּתָה לִי גִלּוּל
וְלִדּוֹת עֲלִיּוֹת וְאֵת גִּלּוּלֵי תַּחְתִּיּוֹת אֲמֹר לָהּ מִי (ז) ^י שֶׁרָל לִי
הֵלֵא כָלֵךְ בֶּן יִפְנֶה הוּא ^י מֵאִי יִפְנֶה שְׂנֵנָה מַעֲצָה מִגְּרָלִים
וְחִלִּיד אֵת עֹזֹבָה אֲמֹר רַבָּא (ח) וְהוּא חֹרֶגָה דִּקְנָה הוּא ^ט תִּנְגַּן
שְׁמוֹ עֲתִנְיָאֵל שְׁעֵנָא אֵל עֵקֶב שִׁיעִן וְרִיבָן תּוֹרֵה בִּישְׂרָאֵל
אֲמֹר אֵם כִּרְךְ תִּכְרִכִּי וְחִרְכִּי אֵת בְּגוֹלִי וְיִתֵּתָה כִּיךְ
שִׁשְׁרָ שָׁאֵל אֵם כִּרְךְ תִּכְרִכִּי בְּתוֹרָה וְחִרְכִּי אֵת בְּגוֹלִי בִּישְׂרָ
וְיַעֲשֶׂה מִרְעָתִי שִׁידֻמִּי לִי רִיעִים כְּמוֹתִי לִבְלָתִי עֲצָבִי
אֵם לֹא הִרְגִּי הוֹלֵךְ (י) לְנִסִּים לְשָׁאוֹל מִיָּד וְיָבֵא אֱלֹהִים אֵל
פִּנְשׁוֹ מֵאִיד עֵינֵי שְׁנֵיחָם ה' בִּשְׁעָה שֶׁהִתְלַמֵּיד הוֹלֵךְ אֲצֵל
ה' וְאֵם לֹא ^י עֲשִׂיד וְרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ עִנְיָה כּוֹלֵם ה' מִי שֶׁשָּׂא
מִשְׁנֵה ר' תַּנְן ר' יוֹהֲדָה הַנְּשִׂיא אֲמֹר אֵם כִּרְךְ תִּכְרִכִּי נִי
מִשְׁנֵה רִמְיָא וְרַבָּנִי וְיִנְיָא ^י מִשְׁנֵה וְיִנְיָא וְיִנְיָא וְיִנְיָא וְיִנְיָא

[illegible][illegible][illegible][illegible]

הנחות הב"ח

[illegible]

הגהות תגר"א

[א] גמ' דופי שר בר.
והא דקאמרין לעיל אם
רבו מתמחין ט' הו
מסמימס דלגרי מהחדין:
[ב] שם בי איפליג
בר'. והא דקאמרין עד
שמת בר' עד ולא עד
כנלל: [ג] שם יבקש
במנו. ג'ל תמני:
[ד] שם בי מהצור בר'.
דדרשין בסוטה (יב א)
ישר וסוגי אלמא אחי
כלל הוא שמרד בתרגלס:
[ה] שם יתורגמא בר'.

רַבִּינוֹתָא אָמַר (שלה): לִסְמַר
הַעֲרוֹת (הערות) אִלּוּ אִלּוּ
כֹּהֵל (סמן) שִׁפְיָא וְאִדְּ
הַרְשֻׁעַ פְּתַח אֲלֵעוֹר שִׁמְרֵ
פִּירוּתוֹ. יִיג דְּרַבִּין נַאֲמַר
(כמו) וְהַזְעַק (כגון) וְהַזְעִי
אֵת (ממנו) מִזְוָתָהּ. **בְּנִסְיָא**
בְּחֻזֵּה כְּגֹן שִׁירֵדָה בִּי אִישׁ
הַנִּשְׁיָא. מַרְשֵׁשׁ שֶׁר אִישׁ
עֲצוּרֵי, וְכֹלֵל. נַאֲמַר דְּבַר

ובשיגדל הילד מעט ויהא קמן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה, ובכל יום ובכל שעה יאמר עמו פסוקי-תורה ועניני-תורה. בשיגדל עוד מעט, יוליכנו אצל מלמד-תינוקות, ולעולם בשילמד אצל מלמד-תינוקות, הלמוד של בית הוא עקר. ובכל יום ובכל לילה ובכל שבת ובכל עת שהוא פנוי ילמד עם התינוק כפי כחו, ואי לאו ברהבי הוא, שפבר גדל הילד בתורה ואינו יכול ללמד עמו, או שאין לו פנאי ללמד עמו, או שאין האיש בביתו, יתיר פסת יד לאיזה תלמיד-חכם, או תחנונים ידבר רש לאיזה תלמיד-חכם שילמד עמו בשעות מזמנות. והן אמת שהפסוק יענה את הכל, אבל אשר אין לו כסף, יהיה לו כסף* ללמד את בנו בעצמו, או לשפך נפשו לפני כל תלמיד-חכם שבעיר. ואם אין תלמיד-חכם בעיר, יהא גולה עם בנו למקום תורה, וילחך עפר רגליהם של חכמים, עד שירחמו עליו וילמדו את בנו תורה:

אבל רעת האדם בארץ, שאינם יודעים כמה גדולה רעת העם-הארץ כי רבה, שעמלים בעולם הזה בעמל ויגיעה רבה, בדרכים, הרים וגבעות, ימים ונהרות, אוכלי לחם העצבים, ומרעה אל רעה יוצאים, בחשכה יתהלכו, מתירים את האסור ואוסרים את המותר ואור-תורה לא נגה עליהם, ומשפמים ומעריבין לדברים בטלים ואסורים, ומוציאים ימיהם לריק ושנותיהם לבהלה, עד שהם רצים לבאר-שחת, אוי להם בעולם הזה אהה להם לעולם הבא. לא כן התלמיד-חכמים, טוב להם בעולם הזה ותתענג בדשן נפשם לעולם הבא, כי חיי-נחת יחיו, כי התורה מפרחק תביא לחמה, והם מתנהגים במדות טובות וישרות, ומעבירים פעם ועצבות מלבם ורעה מבשרם, ואינם מקפידים על שום דבר בעולם ובשרם ישפן לבטח, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה (מגילה כ, א קידושין מ, ב), באפן שהם רצים לחיי העולם הבא:

← הנה פירכין האיש אשר הוא טהור, וראה או ידע שבחה של תורה, ובשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל על שלא זכה להיות חלקו מיושבי בית-המדרש, יחוס על נפש בנו וימסר נפשו על כל בנו, ולפחות אחד מהם יהיה תלמיד-חכם, ולפחיתות לא יניחם שיהיו עמי-הארץ, אלא יהיו יודע-ספר ומלאים יראת-השם. ולא על נפש בנו בלבד הוא חס, כי אם גם על נפשו, רוחו ונשמתו, כי רבה התועלת שעושים הבנים לאביהם בהיותם תלמיד-חכמים על-ידי תורתם ועבודתם להשם יתברך שמו. ומתוך שהם תלמיד-חכמים, והירים בכבוד אביהם בתייהם ובמותם, ותמיד כל הימים עושים כל אשר בכתם למנוחתם ולעלוי נשמתם, באפן שמעלים אותם מגיהנם ומצילים אותם מפל דינים ומעלים אותם במעלות, מעלה אחר מעלה, עד שיעמדו במחצתן של צדיקים, כמובא כמה מעשיות במדרשים. ואלו היה נתן רשות לאדם לחזור מאותו עולם אחרי ראותו אפן ודין העולם הבא, היה נעשה צדיק גמור והיה מוסר נפשו ממש ללמד את בנו תורה. ולא על נפש בנו ועל נפשו בלבד הוא חס, אלא העקר הוא שיחוס האדם על כבוד קונו, כי זה כל פרי שיתאנה האדם לבנים שיהיו עושים רצון קוניהם, פועלי אמת לעשות נחת-רוח ליוצרנו, דבלאו הכי מה יתן ומה יוסיף הבנים, ואם הם בנים רעים, ההעדר טוב ממצאאות הרע:

← והמעמיק בזה לעשות הדברים לשם-שמים, לעשות נחת-רוח ליוצרנו דוקא, כמעט יהא שוה בעיניו ללמד את בנו תורה כמו ללמד את בן-חברו, דא ודא אחד הוא,

עושה נחת רוח ליוצרו, ואין אדם יודע איזה יכשר, ועקר הפנים הם התלמידים. ונהי שבניו קודמין לבני חברו, אבל אשרי איש שיאחז בזה וגם מזה, כי אולי התלמידים יצליחו יותר מן הפנים וישמח בהם. וידוע כמה הפליגו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין יט. ב) בשבח המלמד את בן-חברו תורה שהוא כאלו ילדו*, ושוזכה ויושב בשיבתו של מעלה, ואפלו הקדוש ברוך הוא גוזר גזרה, הוא מבטלה. וכמה הפליגו בזהר הקדוש בשכר ושבח המגיע למאן דמזכי לחיבאי, גדול מזה, שמלמד את בניו ואת בני חברו תורה, שהמאור שבה מחזירן למוטב:

ולא טוב עשו התלמידים חכמים שאינם רוצים ללמד עם בניהם ועם תלמידים קטנים, מפני שדומה בעיניהם כבטול בית-המדרש, ששולומדים לעצמם, יכולים ללמד ביום אחד כמה דפים גמרא ופוסקים ולכתב רבי תורתם, לא כן עם התלמידים צריך להוציא זמן זמנים להיות חוזר עמהם עד שילמדו כל דבר, וצריך טרחא ועמל ויגיעה רבה. ומי שמעשיו לשם-שמים לעשות נחת-רוח ליוצרו, כי זה צריך להיות כל מגמתו בזמן חיותו, להוציא החיים בעשיית נחת-רוח לפניו ויתברך שמו, לא יחוש על כל זה, רק יבחר לו את אשר הוא יותר נחת-רוח ליוצרו, ויותר ויותר עושה נחת-רוח ליוצרו כמה שלומד את בן-חברו ואת בנו אפלו אלף-בית, הכל שאין בו חטא, ממה שילמד הוא נגעים ואהלות, ואם אין גדיים אין תישים (עי' ירושלמי סנהדרין י. ב) ועת לכל חפץ ולפס צערא אנרא, וראוי לקים בזה, ואהבת לרעהו כמוך זה כלל גדול בתורה. שכמו שאם הוא לא היה ברהכי ללמד את בניו, היה רוצה שאחרים יחוסו עליו וילמדו את בניו תורה, כן צריך הוא לחוס על אחרים וללמד את בניהם תורה, ובפרט אם אין להם אב, על היתומים ירחם ועל גפוש אביהם, וידמה לו כאלו אביהם אליו יתחנן להצילו מאש להבה, וכאשר ינוח גפוש האיש על-ידו, אין לך חסד של אמת גדול מזה שעושים עם החיים ועם המתים, ושכרו כפול ומכפל מן השמים:

ובבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה, הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה (נדרים פא, א). הזהירו בבני עם-הארץ שמהם תצא תורה (סנהדרין צו, א)*. ותיבים מנהיגי הערים בכל עיר ועיר להשתדל מאד על התלמוד-תורה בכל גפושם ובכל מאדם, ויושיבו מלמדי-תינוקות על כל למוד ולמוד, ונעמידו פרנסים בני-אדם מהגנים שיעמדו על התינוקות בכל שבוע לראות סדר למודם, ועל המלמדים שיעשו מלאכתם מלאכת-שמים באמונה, וישתדלו את התינוקות במכות ובדברים טובים ובמנות ומתנות, כדי שיעלו במעלות בסדר הלמוד. וידוע מעלת הכל תינוקות של בית-רפן, עד שאמרו (שבת קיט, ב) שהעולם מתקיים בהכל תינוקות של בית-רפן, והם מבטלין כל גזרות קשות ורעות, ואין מבטלין תינוקות של בית-רפן אפלו לבגין בית-המקדש (שם), וכהנה מעלות רבות נאמרו בלמוד תינוקות של בית-רפן. הנה כי כן, לפי גדל המצות והתועלת הנמשך ממנה, ראוי למנהיגי הערים להתחזק בה בכל גפושם ובכל מאדם להקים דגל התורה, ולא יחושו לכל הפרח וההוצאה לפי רב הטובה שעושים לגפושם ולפי הנחת-רוח שעושים ליוצרים.

וזה כלל גדול, שאל יתיאש אדם מן הרחמים במנהג איזה אנשים שאומרים, זה הפן בודאי לא יצא חכם, ואם אניחנו בתלמוד-תורה יהיה קרח מכאן וקרח מכאן, הלוא טוב שאוציאנו למשא ומתן שילמד להביא טרף לביתו, וזה הכל, שכל אשר ישב על התורה

השביחו לאמצע (ב"ב קמג, ב), ושייכא לכולהו. ואמרו (סנהדרין צט, ב) אפיקורס כגון מאן, הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו, ואמרו שם דזה מגלה פנים בתורה נמי הוא, דכתיב (ירמיהו ל"ג, כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, וכן כתיב (בראשית י"ח, כ"ו) ונשאתי לכל המקום בעבורם, וכן אמרו כגון הני וכו' דאמרי מאי אהני לן רבנן, מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה (לא אמרו לנו שום חידוש שלא מצינו בתורה, רש"י), והיינו דלא יאמינו כי התורה דת"ח היא מציאות בכל כלליות ישראל, וסנהדרין נקראים עיני העדה, והזקנים נקראים לבם של ישראל, שנותנים חיות לכל הגוף, ולא לבד ע"י ההוראה בפועל, להורות המעשה אשר יעשו ישראל וההשקפות האמיתיות ע"פ התורה, אלא גם מציאותם בלבד היא החיות של כלל ישראל. וכזה חלוקה התורה מכל עניני המצוות, שהן במקומן ובזמנן והינן פרטיות, ואילו התורה היא כללית, ומה"ט כשמנו חז"ל המצוות שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והיינו המצוות שהם לבריות, אמרו (פאה פ"א מ"א) ות"ת כנגד כולם, דנחשבת בכלל המצוות שבין אדם לחבירו ושיש בהן תועלת לעולם, דתלמוד תורה של יחיד מציאותו היא כללית, לכל הכלל כולו, ומכאן השייכות המיוחדת של שבט לוי, הכהנים והלוויים, לתורה, וכאמור (דברים ל"ג, י'): יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייה וגו' (מלאכי ב', ז'), כי הלוויים והכהנים נועדו לעבודת כלל ישראל, כי העבודה המסורה להם היא עבור הכלל כולו, לעמוד לפני העדה לשרתם, וכל עבודתם ומציאותם היא לצורך הכלל כולו. ולכן גם התורה, אף דשוה היא בכל, יש לה שייכות מיוחדת לשבט לוי, מצד דעבודתם היא לצורך הכלל והתורה שייכת לכלל, וכ"ז אפילו אם לומד לעצמו, דמציאות תלמודו שייכא לבריאה כולה בכלל ולכנסת ישראל בפרט, וכ"ש הוא אם מלמדה לאחרים. וזהו עומק המובן של: עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם.

ג) ולזה יגדל החיוב לדיבוק חברים בתורה ושיהנו גם אחרים מתורתו, ואמרו (סוכה מט, ב) תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, ואף שהתורה עצמה נקראת חסד, וכמו שאמרו בגמ' (סנהדרין קו, ב): א"ר יצחק מאי דכתיב מה תתהלל ברעה הגבור חסד א-ל כל היום (תהלים נ"ב, ג'), אמר לו הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה, לא חסד א-ל נטוי עליך כל היום. וברש"י – לא חסד תורה עליך, לא חכם בתורה אתה דכתיב ותורת חסד על לשונה, והרי שמציאות התורה כשלעצמה קרוי חסד. אך מ"מ יש דרגה מיוחדת של תורת חסד, והיינו תורה ומלמדה, וא"כ הלא גדול הוא החיוב ללמד ולהשפיע.

ד) ואז"ל (נדרים נה, א) וממתנה נחליאל וגו', כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה, וברש"י: כמדבר וכו' מלמד תורה כחנם לכל. וצ"ב מה דהמשילה התורה את ענין "ללמדה לכל" להפקר כמדבר – שהוא מורה על ענין ענוה. ונראה, דכבר נתבאר דלימוד התורה שייך לכלל האומה, אכן, עבודה שהיא לצורך ולתועלת הכלל צריכה להיעשות אך ורק לכבוד השם ולטובת הכלל, ואז היא פועלת בכלל, והנה אמרו במדרש אקרא דואהרן מה הוא כי תלינו עליו (במדבר ט"ז, י"א) בא וראה חסידותו של אהרן הצדיק, בשעה שהציק משה על אהרן שמן המשחה, נזדעזע אהרן ונבעת, אמר לו, משה אחי שמא לא הייתי ראוי להמשח בשמן המשחה ומעלתי ונתחייבתי כרת. שנאמר על בשר אדם לא יסך לפיכך העיד עליו הקב"ה הנה מה טוב וגו' כטל תרמון

וכו', מה טל חרמון אין בו מעילה כך שמן המשחה שעל ראש אהרן אין בו מעילה וכו', (ילקוט קרח שם) והיינו שכל זה אמר משה לקרח וכמפורש שם במדרש. והענין הוא דקרח ועדתו רצו להתקרב לקדושה ואמרו למשה: ומדוע תתנשאו על קהל ה', והנה משה עשה הכל עפ"י ציווי ה', אך החולקים ראו בזה התנשאות מצדם, ומשום כך גילה לו משה כי אהרן חשש שמא מעל בשמן המשחה, ואף זדיה ציווי מפי הגבורה למשחו, מ"מ חשש שמא נהנה ג"כ הנאה עצמית מהגדולה, חוץ מהתכלית לשרת במשכן, וחשש שתיחשב לו לפום דרגתו כמעילה, ואמר הכתוב כטל חרמון וגו', היינו שהקרא מעיד עליו שלא היה בלבו שמץ התנשאות והנאה עצמית מהכבוד הזה, וכולו אך לש"ש ולטובת הכלל, וזהו שאמר: ואהרן מה הוא, כלומר: שאינו נחשב לכלום בעיני עצמו והוא בתכלית הענוה^ה), וכל כמה דאפשר ממעט ברצונו הוא, ולא נהנה כלל הנאה עצמית ומשום כך הוא הראוי לכפר על בני ישראל.

(ה) וכן הוא בתורה, דאם מלמדה לכל מתוך מחשבה טהורה עבור הכלל והוא הפקר בעיני עצמו, אזי ניתנת לו התורה במתנה, שהרי אין לו מציאות בפ"ע והוא שייך לכלל, ונמצא שנתנה זו עצמה, היא צורך כלל ישראל. וזהו כונת אמרם ז"ל: כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, היינו שמפקיר מציאותו ומוסר עצמו להכלל, תורה ניתנה לו במתנה, שהרי מציאותו היא כלל ישראל, וכנ"ל [ואז"ל (נדרים לח, א) לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנא' כתב לך וגו', אלא פלפולא בעלמא, [להבין דבר מתוך דבר, רש"י], והרי דחלק התורה הזה ניתן מעיקרו במתנה למשה רבינו], ומה"ט שבט לוי מתפרנס ע"י כלל ישראל, כדי שתהא מחשבתם קשורה יותר בכלל, והיינו דמלבד הטעם שיהא לישראל חלק בתורתם מצד החזקת תורה, הנה הלומדים בעצמם יהיה להם הרגש ואחריות בעד העם כולו, ונכלל בזה עוד תועלת, שיהיו ענוים כראוי, כי אילו לא היו צריכים לכלל, אחרי שהיו גדולים בתורה ובעבודה, היה חשש שיפלו בגאות, ומלבד שתורה נקנית רק בענוה, הנה שיתוף האומה בתורה תלוי ביותר בבחינה של נחננו מה וכמבואר.

(ו) ואמרו חז"ל (נדרים פא, א) מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן, דקראו לאינשי חמרי, וברש"י: שאין נוהגין להן כבוד ומבזין אותן – מפני תורה שבהם, והענין הוא ע"פ המבואר, דהנה התורה הלא נכללת בכל רמ"ח אבריו של אדם, והאדם בכללותו נעשה בן תורה, וכמו שאמר רבי אליעזר הגדול על עצמו: שתי זרועותי שהן כשתי ספרי תורה (סנהדרין סח, א) [וביעקב כתיב: שכל את ידיו (בראשית מ"ח, י"ד) וכתב באבן עזרא: כאילו ידיו השכילו מה שהוא רוצה לעשות, דמציאות אבריו נעשו שכל ותורה], ומעתה כיון דהכלל הם שותפים בתורתם של הת"ח, ונמצא דהתורה כלולה בכלל, וכשם שאין שייך דהראש או הלשון של הת"ח יבזו להיד של הת"ח ויקראוהו חמרי, כן לא שייך לבזות כך שאר ישראל, –

(*) והיינו דמה דאינו מחשיב את עצמו הוא הגורם היותר גדול לביטול הרצונות, ונוגע גם לרצון של גדולה, וגם לשאר רצונות, וכמאמרם ז"ל (ילקוט שמעוני בלק כ"ה): משה רבינו ויעקב הוכיחו להשכטים, ובלעם שיבחרם וזחה דעתם עליהם ונפלו בשטים, ואף ששיבחרם בצניעות, – מה טובו אהליך וגו' שאין פתחיהם מכוונים, וכ"ש שהיה להם לדקדק יותר בצניעות [וכדבריהם ז"ל (ע"ז י"ח, א) בבתו של ר' חנינא בן תרדיון ששכחה כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, ומיד דקדקה בפסיעותיה יותר], מ"מ מה שזחה דעתם גרם לירידה נוראה כ"כ, לבוא למצב נורא כזה בהיפך ממש ממה ששיבחרם.

הא מיהא דתורה היואל בשעת תשובה למעשה עדיף ומכוון יותר לאחמה ממה שיואל בדעת האדם בשעת הלימוד, וכמה גאונים שלא רצו להדפיס תשובותיהם שהשיבו, הוא מטעם אחר. דבשביל שיש לסמוך על התשובות ביותר והם לא רצו שיסמכו על דעתם, משא"כ חי' הלכות ידעו שלא יסמכו עליו לכך לא חששו מלהדפיסם :

ואחר שכן יש לנו לחקור אם יש בכח המעשה להחזיר שלא ללמד לאחרים תורתו והוראותיו או לא, ובזה תליא ההכרח אציהם ז"ל לענין ההדפסה, ולכאורה היה נראה שיכול האדם לעשות בהוראותיו כאדם העושה בתוך שלו, וכדאיתא בע"ז (דף י"א) שלבסוף נקראת על שמו מנאמר ובתורתו יבנה וגו' והיינו דאיתא בעירובין (דף כד א') וכיון דניתן לו במתנה נחלו אל שנאמר ומתנה נחילאל פי' מתחלה ניתנה לו התורה במתנה שלא יסבה מה שלמד תורת ה' וזה נקרא מתנה בדאיתא בגדרים (דף לח א') מתחלה היה משה לגוד תורה ומשכחה עד שנחנה לו במתנה כו' ואח"כ נחלו אל היינו שמסייעים אותו לחדש בתורה שהוא נחלה שלו, שאין לו הפסק בדאיתא במס' ר"ה (דף יב ב') מה נחלה אין לה הפסק, וא"כ יכול להוריש וליתן זכות חידושו למי שירצה, וה"כ יכול לאדם לגמרי כאדם העושה בתוך שלו :

אבר לאחר העיון אינו כן, ואינה נקראת שלו אלא ליתנם למי שירצה, אבל מ"מ אין בכחו ורשותו לאדם אותם לגמרי שהרי מצוה הוא ללמוד וללמד לאחרים, ולא לכבש לעצמו, וה"ז דומה לתרומה של בעלים שהן שלו ליתן לכל כהן שירצה ומ"מ לאדם לגמרי אין לו רשות, ורבינו השאלמות פ' קרח (סי' קל"ב) מפרש הא דאיתא בגדרים (דף פד א') וכיון דקא' דקא' למיכר' עלייהו שויה כעפר' בעלמא, לא כפי' הרשב"א והר"ן שעליו הם כעפר' בעלמא אלא שויה על הכהנים עפר'א, ולישויה עפר'א לא קני' ליה, פי' התורה לא נחנה לבעלים התרומה אלא ל.ן לכל כהן שירצה, אבל לא לאסור על כל הכהנים דלזה אין התרומה של בעלים (ע"ש בהע"ש אות י') וה"ל קדושת התורה דאע"ג דנקראת על שמו של המחדש והיא נחלתו להנחיל לכל מי שירצה, אבל דוקא שלא ילכו לאבוד ולא יהיה בטל חלק הקדושה שבהם ואם רוצה שיאבדו לגמרי אין לו רשות, שהוא נגד דעת התורה ללמד לאחרים. ואף שהרבה חידושי תורה מנאוי הדור נאבדים מן העולם הוא משום שלא זכו שילמדו מהם הלכה לדורות, והרי אפילו נביאים איתא במגלה (דף יד א') דהרבה נביאים לא זכו שיאמרו מנבואתם ענין לדורות, וה"כ כמה תנאים ואמוראים שלא זכו שיהא נקבע משמם הלכה לדורות, אבל שיהא האדם ראוי לזווג לאדם אחר הוראותיו וחידושו אין לו :

זאת הנלעג"ד, ודעתי שיהיה מע"כ ואחוי יעמיסו על עצמם עסק ההדפסה של שו"ת אציהם, והמקום ית' יהיה בעורס. דברי העומם בעבורם :

סימן כה

בכור הרב וכו'

ע"ד אשר רצה ליישב דברי המג"א (בסי' רפ"ח) שכתב חז"ר. חלם לו חלום אין להטעות בשבט והוא נגד ההלכות דהלום אחר הוא ענין שיש לחוש וכו' מע"כ דאפשר לומר דאע"ג שיש לחוש ולהתפלל מכ"מ לא אלים כ"כ להטעות בשבט ודקדק מע"כ כ"י מלשון ס"ח (סי' תמ"ד), לעני' ד' אין מקום לחלק ולעשות גבול בדברי רז"י לפני הקב"ה שהוא רחום יכפר עון ויכיר מנורו אשר הראו לו מן השמים ולא נזכרנו להביא ראיה אלא שיש לחוש לחלום אחר כמו חלום של עצמו ולא נחשוב שהוא דברי בטלים אבל אחר שיש לחוש אין גבול לחששא :

ואשר דקדק מר מלשון ס"ח שכתב דהחולם לריך להתענות ולא כתב כן אלא הגחלם נראה כוונת הס"ח דהייב החולם לחוש לחזירו אפילו גם להתענות בשבילו, אבל על הנחלם לא הוצרך הס"ח אלא לומר שיריעט, והוא יחוש לעצמו לעשות כל טעדיקי ואם אינו רוצה ואינו חושש מי יחוש לדבר, ואפילו החולם לעצמו

אם

באורך ב' שערות בריוח וכגו' בשני לענטימעטער ומה שהחמירו לחשוב כל אגודל ברוח $\frac{2}{3}$ לענטימעטער, הנראה שחששו לחשוב באדם שאלצטווי מרווחות ביותר מנאדם בינוני, ולא כהרמב"ם שכתב בפי' שהוא בינוני פי' של אדם הבינוני. והנראה שהרמב"ם למד זה מדמיון במוס' מקיאות, והובא בר"ס (פ"ו מ"ו) כשתי אלצטות שאמרו בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח ופי' הרמב"ם דשני אלצטות המה שני אלצטות הראשונות שבפס היד היינו מה שנקרא בגמרא כתיבות ד"ה אלצע ואמה ולא מארבע בטפח, [היינו אגודל ומוזה למד הרמב"ם בהל' ס"ח (פ"ט) ובהל' שבת (פ"ז וז"ל)] דחסם אלצע שמשערין בה בכ"מ הוא אגודל ולא כמשמע בבכורות (דף לט ב') אלצע שאמרו אחד מארבעה בטפח כו' למאי הלכתא אמר רבה לענין חכמת כו' רב הונא ברר"י אמר לענין שתי אמות כו' משמע דבכ"מ אין משמעות חסם אלצע הכי אבל מדמיון בתוספתא זו ולא באחד בארבע כו' מבוחר דבכ"מ משמעו אגודל, ונריך לפרש הא דבכורות מפרש אלצע שאמרו הוא בכ"מ אלא דנקצו הגי וה"ה בכ"מ] הא מיהא מפרש דמשערין באלצטו של אדם בינוני וה"ה בכ"מ, אבל הר"ס מפרש שני אלצטות שאמרו בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח פי' משום דאמרין דספח ארבע בגודל שיה בוסטרתי חמס באלצע והשתא נלמדו דאלצע הוא הבינונית רצוני שלא ידענו פי' באלצע אם היא אלצע הסמוך לגודל כהא דכתובות הג"ל או האמה שהיא הבינונית שבאלצטות והשתא נלמדו דאלצע היא הבינונית ובאמת איתא לפנינו בגמרא חמס בתילתא והוא האמה, וכ"כ רבינו נסים גאון במ' המפתח במ' עירובין פ"א חמס ותילתא בגדולה [אלא שהיה לפנינו נוסחא אחרת חמס ותילתא באלצע והיא הגדולה וע' מש"כ בחיבורי העמק שאלה (סי' קכ"ז אות ד') שכן נוסחת רי"ן גיאות בריש הל' סוכה, ובעיור ה' גיאות חלק שני הביא נוסחא זו, והקשה ע"ז ובשמותות לחיבורי יישובתי ואכ"מ, וכבוד אביו הגאון בספר יחזק ירדן במה"כ לא הגיה יפה] הא מיהא מפרש הר"ס בבינוניות של כל אדם באלצע הבינונית שהוא האמה ולא נחבאר שמודיין באדם בינוני מש"ה מחמירין במקוה דמודיין בגודלין היותר רחבין והוא $\frac{2}{3}$ לענטימעטער אבל אין קי"ל בכ"ז כהרמב"ם בין להקל בין להחמיר, וא"כ קי"ל אגודל הוא שני לענטימעטער וכגו' בלמי של שמונים לענטימעטער, אולם אח"ז ואחר העיון היטב חזרתי מודעתי והעיקר שפוסקן שיעור השני שכן הרמב"ם שהוא ז' שערות בעובי והוא יותר משני שערות באורך וא"כ הוא יותר משני לענטימעטער, וכ' הגאב"ד דק' שוואבך, דהמנהג בפ"פ והמדינה דעשרה טפחים הוא ז"ל לענטימעטער ומש"כ שהר"ס חולק עם הרמב"ם אינו מוכרח כלל :

וע"ד אשר הלע מע"כ כ"י דעת אביו הגאון ז"ל שלא להדפיס תשובותיו אשר השב"כ הלכה למעשה מטעם שאין לסמוך כ"כ על התשובה כמו על מש"כ בדרך לימוד אותו ענין, והקוף הסוגיא על בוריה יותר ממה שמקוף הענין בעת שזא לשאלו דבר וסמך דבריו על מה שהסכימו הפוסקים לסמוך על פסקי הרא"ש יותר מעל תשובותיו, וסיים עוד מה שאמרו חז"ל אין למדין הלכה מפי מעשה זה חוקף דברי מע"כ כ"י בשם אביו ז"ל :

אולם לדעתי הדלה אין הדברים נכונים כלל בטעמים ואחרים בשבט שמשב"כ הלכה למעשה באים לעומק הענין יותר ממה שזא הענין בדרך לימוד וגם שייפתא דשמיא עדיף בשעת מעשה וכבר אמרו חז"ל במס' כתובות (דף ס ע"ב) דשייפתא דשמיא מהניא טובא להוילא הוראה כהלכה, והכי אי' בב"ב (דף קל ע"ב) אין למדין הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה ועי' בפי' רשב"ם, וכן בסנהדרין (דף פו ב') לענין זקן ממרא שנה ולמד מדק שהיה לומר פטור ואם הורה לעשות חייב אלמא היכא דהורה לעשות עדיף. והא דהסכימו הפוסקים דסומכין על פסקי הרא"ש ז"ל יותר מעל תשובותיו במקום שמחולקין אין זה מסבירא אלא מגמרא מפי בנו רבינו יהודה ז"ל ומסתמא ידע בנו ז"ל דהפוסקים היו מאחרים לתשובותיו וחזר בו רבינו הרא"ש ז"ל דע דע שהרא"ש בתשובה ח"א (סי' מ"ו) כתב שאם יודעים שחזר מפסקיו לתשובה התשובה עיקר אלמא דעיקר העמם דמסתמא הענין לסיק דחזר מתשובה לפסקים :

ע"י מרומי שדה בכורות ל"ט מכתב הגהמ"ח לבנו בזה,

הדבר אלמא דיש בכלל וכל תבואת השדה יותר מחמשת המינין. הריטב"א ז"ל.

והרי"ץ ז"ל כתב: וכל תבואת השדה לרוב ומוקמינן ליה לעיל בפירות אילן וירק משמע דבכל מילי שייך לומר תבואה אפילו אינו מחמשת המינים עד כאן.

תבואה רא"ט לחוד דמשמע המיוחדת שבתבואה אבל תבואת השדה משמע כל מילי דאי תבואה לחוד משמע כל מילי אם כן לישתוק מהשדה. הרא"ם ז"ל.

אמר רא"ט רבא תבואה לחוד ותבואת השדה לחוד. איכא למידק כיון דרב יוסף לא הוה שמיע ליה חכין כי קא פריך אדרבי מאיר לעיל מדגן וכל תבואת השדה ופרקינן לאיתויי פירות האילן וירק מיד הוה ליה לאקשויי והתנן רבי מאיר אומר הנודר מן התבואה אינו אסור אלא מחמשת המינים וצ"ע. הרשב"א ז"ל.

בר (שמואל מר) [מר שמואל. מהשמטה] בנו של רב שמואל. פירוש.

דליתנון רב"י תרי עשר אלפי זוזי לרבא מן עללתא דנהר פניא פירוש מעללתא שהיה לו במקום פלוני וליפות כחו דמקבל מתנה הוא דקאמר הכי שלא ידחוהו אצל שאר נכסים מיהו ריעותא נמי היא גביה דמקבל מתנה דאם שטפן נהר אינו גובה משאר נכסים מדמספקא להו עללתא היכי מיקרא אלמא לא גבי משאר נכסים כך כתב ר"ח ז"ל בפרק התקבל גבי שלחו מתם מחמרא ליפות כחו כדאיתא התם. הרנב"י ז"ל.

פקיד רא"ט צוה מחמת מיתה. עללתא היכי מיקריא לפי שהיו שם פירות ושאר מיני נכסים היה ספק לו מאיזה מהן יקח אותן תריסר אלפי זוזי. אמר ליה מתניתין היא. נראה לי דהכי פירושא שרב יוסף היה סבור שאללתא ועללתא הכל אחד ואללתא תרגום תבואה הוא ואביי השיב לו מאן דפקיד אללתא ועללתא כל מילי משמע ומשמע נמי שרב יוסף הודה לו כיון שלא השיב לו דבר והשיב אביי הדברים לרבא. ועל כן אמר רבא הא לא מיבעיא לי דפשיטא דכל מילי משמע ואפילו פוחת דכל מילי מיטב הוא ועילויה מיקריא ואלו היו מספיקין לא הייתי לוקח כי אם מהם. אלא הא קא מיבעיא לי אי הו ספינות ושכר בתים בכלל עללתא מי אמרינן כיון דפחתי על ידי שמשחמשינן בהם לאו עללתא היא דמשמעות עוללתא כל מידי דאית ליה עילויה וקא משמע לן כיון דפחתי לאו בני עילויה הוא ואף על גב דבפירות לא היה לו ספק שהיה יכול ליקח מהם אם היו מספיקין לתריסר אלפי זוזי אף על גב שלפעמים מרקיבות משום דכל מידי דמטלטלי מיטב הוא ושפיר מיקריא עללתא או דילמא כיון דלא ידיע פחיתותו שאינו נראה לעינים כשהן בפחות במעט מעט הולכות ונשחתות. ויש מפרשים פחתייהו שאינן נשכרות בשוה ופעמים נשכרות בפחות ואיני מבין. במעלי יומא דכפורי שאין יום הכפורים מכפר דברים שבין אדם לחברו אלא אם כן יבקש ממנו מחילה וירצה. אמר הדין מציגא וכו' ורב יוסף סגי נהור היה. הרא"ם ז"ל.

חא רא"ט דאהדר ליה רב יוסף לרבא מתניתין היא הנודר מן התבואה וכו'. קשיא לי וכי סבור היה רב יוסף דרבא לא הוה ידע

מתניתין והא רבא גופיה הוא דאסבר ליה לרב יוסף דתבואה לחוד ותבואת השדה לחוד. ונראה לי דרב יוסף ודאי מידע ידע דרבא לא איבעיא ליה אלא אי עללתא כתבואה או לא ואמר ליה מתניתין היא דתבואה אינו אסור אלא מחמשת המינים ועללתא היינו תבואה ואמר ליה אביי דלא דמי. וכי שמע רבא אמר בהא לא מיבעיא לי דכל גידולי קרקע במשמע אלא שכר בתים וספינות קא מיבעיא לי ולא איפשיטא. ולענין דינא קולא לתובע וחומרא לנתבע. ולענין נדרים הכל אסור דספיקא דאורייתא לחומרא. תוספתא הנודר מן התירוש אסור בכל מיני

מתיקה ומותר ביין הנודר מן התבלין מותר בחיין ואסור במבושל אם אמר הרי הן עלי אסור בהם בין חיין בין מבושלין הנודר מן הפת אין אסור אלא מן הפת הבאה מחמשת המינים בלבד. הרשב"א ז"ל.

וכן כתב הרנב"י ז"ל וז"ל: שלחא רבא לקמיה דרב יוסף רב"י עללתא היכי מיקריא פירוש אם נדון אותה כלשון תבואה דתבואה מתרגמינן עללתא ולא יגבה אלא מחמשת המינים שיש לו בנהר פניא או נדון עללתא מלשון ביאה ולומר שיטול מן הנכסים שיש לו בנהר פניא הן תבואה הן שאר נכסים שאדם מביא בבית ממאי דעייל בארעיה בביתא. אמר ליה מתניתין היא ושורין בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא מחמשת המינים ועללתא היינו תבואה. אמר ליה אביי מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינים עללתא כל מילי משמע כלומר ולא ללשון תבואה נתכון אלא ממאי דעייל בביתא. אהדרוה לקמיה דרבא אמר ליה הא לא קא מיבעיא לי דעללתא כל מילי משמע הדא הוא דמיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי פירוש מי גבי מיניהו מי אמרינן דעללתא משמע נכסים שיש להם שבח והעלאה כגון כלי כסף וזהב ודומיהם ומהנהו נכסי פקיד מר שמואל דליתנון ליה לרבא ולא מן הנכסים שהן פחותין בגופן והולכין ובתים וספינות אין להם שבח והעלאה אלא פוחתין הן והולכין או דילמא כיון דלא ידיע פחתייהו כי עללתא הוא כלומר שאין פחת שלהם ניכר כל שעה ושעה. עד כאן.

תוספתא וכו' ככתוב לעיל הנודר מן הפת אינו אסור אלא בפת הבאה מחמשת המינים בלבד ותנן נמי הנודר מן הפת ומן התבואה אסור בהם כלומר מחמשת המינים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהם כלומר מחמשת המינים ואלו לרבי מאיר אסור בכל שעושין ממנו גורן כדאמרן לעיל. עד כאן לא פליגי אלא בנודר מן הדגן אבל מן הפת ומן התבואה לדברי הכל אינו אסור אלא בהני חמשת המינים ואיתמר עלה בירושלמי מה אנן קיימין אם באומר פת סתם אין קרוי פת סתם אלא חטים ושעורים בלבד אמר רבי יוסי קיימת במקום שאוכלין פת כל דבר אין לך קרוי פת סתם אלא של חמשת המינים בלבד. נקיטין דבמקום שאוכלין פת של כל דבר כגון אורז ודוחן ומיני קטנית אין קרוי פת סתם אלא של חמשת המינים ובמקום שאין אוכלין פת אלא מחמשת המינים אין קרוי פת סתם אלא של חטים ושל שעורים דבהני רגילי אינשי. הרנב"י ז"ל.

אמר ר"י לא תיתיב על כרעך עד דאמרת לי טעמא דהאי מילתא. ורב יוסף היה יודע מדרש הפסוקים וידע נמי שרבא ידעם אבל לפי שנתפייס דעתו ממנו ממה שהשפיל עצמו נגדו עתה שבא ממקומו לשמשו אמר לו כן. וכיון שנתנה לו תורה במתנה נחלו אל כלומר שיזכה בזכות התורה לנחול שני עולמות העולם הזה והעולם הבא. הרי"ץ ז"ל.

דף נ"ה ע"ב: ומותר באורז ובחילקא וכו'. והא דתנן במתניתין ומותר בפירות האילן וירק לאו למעוטי הני אלא דעדיפא מינה קתני. שיטה.

וחך ברייתא דאורז לא דגן היא חולקת על ההוא דאמר בפסחים רא"ט אורז מן דגן הוא. הרא"ם ז"ל.

וחא קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ כגון כמהין ופטירות רא"ט ואת אמרת דמארעא רבו תני על דבר שאינו יונק מן הארץ. ואי קשיא מההיא דמייתי בעירובין גבי מעשר דאתמר מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אלמא דאף בהמות גידולי קרקע מיקרו וכל שכן כמהין ופטירות. תירץ דאין להשוות לשון התלמוד לפרשו הכל בענין אחד דהתם על (ענייני) דקראי קאי אבל הכא מקשי מלישנא דעלמא אלישנא דעלמא. (ועיין בשמות המחברים אות ב' ובספר יריאם סי' ק"ב בר"ה הסותר וכו' ותניא. מהשמטה) ובקידושין

(גמרא)

להשיב לכל שואל כשאלתו. והטעם הוא מפני דמה שהקב"ה נותן התורה במתנה אינו נותן להמקבל בלבד רק שיהי' הוא הצנור להריק על ידו התורה על כל ישראל ולכן כאשר עושה א"ע הפקר כמדבר להשיב לכל אדם בתורה כפי שאלתו ראוי. והוא להעשות צנור להריק על ידו התורה על ישראל ולכן ניתן לו אז התורה במתנה.

וכיון שניתנה במתנה נחלו קל. והוא כמ"ש בשמ"ר [פ' ל"ג ס"א] משל למלך שהיתה לו בת יחידה בא אחד ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו א"ל המלך בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכ"מ שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצליכם כך אמר הקב"ה וכו'. ולכן מי שזכה שתנתן לו התורה במתנה יהי' כבודו ב"ה באהלו כמ"ש שאין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה ע"ז אמר הכתוב וממתנה נחליאל וכדמפרש רבא דכיון שניתנה לו התורה במתנה נחלו קל היכי שנעשה הקב"ה לו לנחלה על שכבודו ב"ה שוכן תמיד אצלו כמו בהמשל הנז'. וכיון שנחלו קל עולה לגדולה וכו'. והוא כמ"ש בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך שבכ"מ שהשכינה שם תהי' הברכה ולכן זה שזכה שיהי' כבודו ב"ה משרה שכינתו אצלו הוא זוכה לעלות על במות ההצלחה ברוחניות וגשמיות.

ואם הגביה עצמו וכו' דע"י שמגביה א"ע הוא מעיד על עצמו שמחזיק בלבו דהצלחתו בא לו מגדול חכמתו לכן דינו הצדק להשפילו להראותו דהצלחתו הי' לו בהשגחה מכבודו ב"ה ע"י ששכן אצלו כנ"ל ולכן כאשר שגורם בגאותו לסלק השכינה מאהלו נסתלק ממנו הברכה.

ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע. פי' שאינו מספיק לו מה שמורידו מגדולתו להיות כמו שהי' מקודם שעלה לגדולה אלא משפילו עד שאול תחתיו כדי שיתן אל לבו שירידתו הוא בהשגחה פרטית שע"כ ישוב לאביו שבשמים.

שנאמר ונשקפה על פני הישימון. ראייתו הוא מתיבת הישימון שמורה על שממה ואמר ונשקפה על שהי' נראה לכל שירידתו יהי' לשאול תחתית על שהי' נעשה שממה מכל אשר לו.

ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו שנאמר כל גיא ינשא. עיקר חזרתו הוא ממדת הגאווה דזה הי' חטאו להורידו מגדולתו והנה מהדך הי' שלא יהי' תרופה למכתו כי מדת ענוה אינו שייך אלא למי שיש לו במה להתגאות משא"כ זה שכבר הורד עד שאול תחתית כנ"ל ע"ז מביא ראי' מהכתוב כל גיא ינשא שגם מי שניתן בשפל

פשיטא. פי' דמר"ל נשמע לרבנן דמה ר"מ דס"ל שדגן כולל כל המינים אעפ"כ ס"ל שתבואה אינה אלא חמשת המינים א"כ החכמים דס"ל שדגן אינו אלא חמשת המינים כ"ש דס"ל שתבואה אינה אלא חמשת המינים. מהו דתימא תבואה כל מילי משמע. דתיבת תבואה הוא מלשון ביאה שמורה על כל הדברים שאדם מביא מהשדה ולכן הי' אפשר לומר דרבנן ס"ל שתבואה כולל כל המינים שמביאים אותם מהשדה ע"ז חידש ר' יוחנן שהכל מודים בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מחמשת המינים והטעם הוא דתואר תבואה הוא על מה שכולם מביאים אותם לביתם ואין זה חמשת המינים שהם עיקר חיי האדם משא"כ שאר המינים. מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינים. והיינו מטעם הנ"ל.

עללתא כל מילי משמע. והוא דתיבת עללתא מורה על לשון עליה שהוא לשון שבח וזה כולל כל הדברים שהם משביחים דכל הפירות שבעולם הם עולים מהארץ ומשביחים.

הדא הוא דאיבעיא לי שכר בתים וכו'. לשון עללתא מורה ג"כ על לשון הכנסה [מלשון על] ולכן הבתים והספינות שיש לבעליהם הכנסה משכירותם אפשר לכוללם גם בשם עללתא ומבעיא ליה דכיון שהם פוחתין והולכין אינם נקראים בשם עללתא כי מה שהם משביחים בהשכר הם נפחתים מגופם או דלמא כיון דלא ידיע פחיתיהו שלא נראה פחיתיהו לעין כמו השכר שנראה לעין הם נקראים בשם עללתא. ועיקר ספיקו הוא על טבע האדם אם טבעם לקרא הדבר כפי הנראה לעין באשר הוא שם ואם כפי שיהי' אחר הזמן.

מאי דכתיב ומדבר מתנה וכו'. מפני דאי אפשר לפרש להכתוב כפשטו כי לא מצינו מקום בכל המ"ב מסעות שיהי' נקרא בשם מתנה ובשם נחליאל לכן אמר מאי דכתיב וכו' א"ל כיון שעושה אדם א"ע וכו'. מפני שדור המדבר הרגישו שהצלחתם בתורה הי' להם ע"י ששתו המים שבא להם מידו ב"ה בלא שום אמצעי כמו שיהי' לע"ל שיהי' יוצא מעין מק"ק לטהר את לבבנו לאבינו שבשמים ולהשקותינו דעת וחכמה כן הי' להם בזמן היותם במדבר שע"כ במרה שהמתיק הקב"ה להם שם המים נתן להם שם תורה ומצות כמ"ש שם שם לו חק ומשפט לכן כשאמרו שירה על הבאר אמרו אז ג"כ שירה על התורה.

כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה. דאי אפשר לאדם לזכות את התורה שהיא למעלה משכל אנושי אלא ע"י שיתן לו הקב"ה במתנה [כמ"ש בשמ"ר פמ"א ס"ו] ומודיענו הכתוב דאי אפשר לאדם לבא לזה המדרגה רק ע"י מדת ענוה שיעשה א"ע הפקר כמדבר